

Çay, Yıldız 1967-1968 “Kurban ve Adak” (Danışman: Sedat Veyis Örnek), Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Etnoloji Kürsüsü

KURBAN ve ADAK
Etnoloji Kürsüsü Mezuniyet tezi
(1967-1968)

Yıldız ÇAY
15569
VIII Sömestir
D.T.C.F.

BİRİNCİ BÖLÜM-

KURBAN :

A. Kurban kelimesinin anlamıyla ilgili açıklamalar.

- (a) Etimolojisi,
- (b) Türkçe sözlüğe göre kurban,
- (c) Kurban tarifleri,

ADAK :

B. Adak kelimesi ve anlamıyla ilgili açıklamalar,

1. (a) Etimolojisi,
(b) Çeşitli adak tarifleri,
(c) Sözlüklere göre adak ve nezir kelimelerinin anlamı,
(d) Nezir, (Nezir nasıl olmalıdır?)
2. (a) Ankara'da adağın tarihi seyri,
(b) Ankara ve çevresinde kullanılan adakla ilgili atasözleri,
(c) Ankara çevresinde adak ve adak yerleri,
 1. Ankara'da türbeler ve mezarlarla ilgili adak ve adak yerleri,
 2. Ankara çevresinde adak ve adak yerleri,

C. KURBAN VE ADAK ARASINDAKİ İLİŞKİ VE FARKLAR,

D. ÇEŞİTLİ KÜLTÜR VE DİNLERDE KURBAN :

- (a) İlkelerde kurbanı kısa bir bakış,
- (b) Aztek, Maya, İnkâ ve Peru'lularda kurban,
- (c) Çinde,
- (d) Japon'ya'da
- (e) Hint'te,
- (f) Mısır'da,
- (g) Yunanistan'da,
- (h) Cermen'lerde,
- (i) İsrail'de
- (j) Kelt'lerde,
- (k) İslâmiyette, kurban,
- (l) Genel bir bakış (Netice)

İKİNCİ BÖLÜM-

A. ANKARA ÇEVRESİNDE KURBAN,

1. Araştırılan köylerin özellikleri,
2. Kurban hangi vesilelerle kesilir,

3. Kurban Bayramı,

- (a) Araştırılan köylerde kurban bayramı nasıl kutlanmaktadır,
- (b) Kurban hayvanları,
- (c) Kurban kesme,
- (d) Kurban etinin dağıtımı ve kuralları,
- (e) Kurban kesen kimsenin dikkat etmesi gereken hususlar,
- (f) Akika ve diğer kurbanlar,

Ö N S Ö Z

Yapmış olduğum bu çalışma, insan ile insan üstü kudret arasındaki münasebeti duygular ve ibadetler şeklinde açıklar.

Din deyince insanların bir kudretle münasebetini anlamaktayız. Burada Tanrı ve ilâh mevhumunun bulunması gerekli değildir.

İnsan üstü kudrete insanlar, varoluşlarından beri ibâdet etmişlerdir. Bu ibadetler; dua ve kurbanın muhtelif şekillerinde olmuştur.

Bu çalışmamda ilkel insanlardan bugüne kadar gelen kurban ritlerini, Ankara ve çevresindeki kurban ve adak şekillerini anlatmaya çalıştım.

Sevdiğim ve enterasan bulduğum bu konuyu bana veren kıymetli hocam Doç. Dr. Sadet Veyis ÖRNEK'e, ayrıca çalışmamda yardımlarını mesirgemiyen Doç. Dr. Yaşar KUTLAY'a, Asis. Dr. Hüseyin ADAY'a teşekkürü bir borç bilirim.

KURBAN

A. Kurban kelimesi ve anlamıyla ilgili açıklamalar,

(a) Etimolojisi :

Allaha manen yaklaşmak maksadiyle sunulan şey; kurban, bu kelime arapçaya ihtimal, ibranice Korban dön aramice vasıtası ile geçmiştir. Malûmdurki kuran dili ân ile nihayetlenen dini istilâhları tercih eder görünmektedir; bunlardan bazıları her zaman ilk manalarında kullanılmamaktadır. Örneğin : Kur'anda üç defa geçen kurbanda olduğu gibi, Sûre III, 179 ve V, 30 da bu kelime açıkça kurban manasına gelmektedir. Bununla beraber sûre XLVI, 27 de şöyle yazılıdır. " Allahtan gayri kurban, yani ilâh kabul etmiş olanlara, o yardım etseydi...." Burada kurban az çok ilâh'ın müteradifidir, Herhalde mânası arapça k-r-b kökü ile münasebattır. Müelliflerde bu kanaattedirler, ve kelimeye şefaati mânasını vermektedirler.

Hadiste bu kelimeye nadir olarak vasıflanmaktadır. " Salât Kurban"dır ve Cuma namazına iştirak eden kimse kurban kesen kimseye bedeldir. Lisan oldukça mânalı iki hadis zikreder. "Bu cemaatin (yani müslüman cemaatinin) mümeyyiz vasfı kurbanın kendi öz kanı olması" yani kurban olarak din şehitlerinin kanını sunmasıdır. Diğer hadis şöyle demektedir: "Salât her dindar insanın sunduğu kurbandır."

Bazan müslüman menasihinde bu kelime Zilhiccenin onuncu günü kesilen kurbanı ifade etmektedir, ve o günkü dini bayrama ve tasrih günlerine "id-al, Kurban" ve Türkçe dili konuşulan yerlerde de kurban bayramı derler. (1)

Hiristiyan Arapların dilinde bu kelime kuddas yani hiristiyanların ayın esnasında yedikleri şaraba batırılmış ekmeğe manâsına gelmektedir. İhtimal tamamen Arapça menşeyden gelme, kurban cemi karabin olan, bir kelime bulunduğundan zikretmek lâzımdır. Bu kelime bir hükümdarın yanında bulunduğu müşahir ve nedim manâsına gelmektedir. Ve ihtimal doğrudan doğruya k-r-b yakın olmak kökünden gelmiştir. (2)

(b) Türkçe sözlüğe göre kurban :(İslâm Ansiklopedisi kurbanın etimolojisini yukardaki gibi vermiştir. Türkçe sözlüğe göre kurbanın tarifi ise şöyledir.)

Kurban (isim) Dinsel anlamı; 1. Dinin bir buyruğunun veya bir adağı yerine getirmek için kesilen hayvan. 2. Mecazî anlamda; bir ülkü uğrunda feda edilen veya kendini feda eden kimse: Hava kurbanları gibi. 3. Mecazî anlamda bir kaza veya felâket sonunda ölen kimse; bu depremde çok kurban verildi. 4. Bazı bölgelerde seslenme sözü olarak kullanılır. Kurban, nerede kaldın, 5. Kurban bayramı Zilhicce ayının onunda başlayıp dört gün süren din

(1) İslâm Ansiklopedisi, 1952, Cüz. 55. S. 501

(2) İslâm Ansiklopedisi, 1952. 55 Cüz. S. 501.

bayramı.Kurban olayım (2) aşırı sevgi ve hayranlık anlatılır.
"Kurban olayım ne güzel memleket " (3) yalvarmak için söylenir.
"Çatma kurban olayım çehreni ey nazlı hilâl."

KURBANLIK (Sıfat)

Kurban edilmek için ayrılmış kurbanlık koyun,kurbanlık koyun gibi başına gelecekten habersiz. (2)

(c) Kurban Tarifleri :

Kulluk duygusu fitrî olduğu için insanlar,mabutsuz yaşayamazlar. Mabut ise,herşeyden üstün derecede sevilen bir varlıktır.Sevginin üstünlüğü,sevgili uğrunda her şeyi feda etmekle ölçülür.Bunun içindirki yakınlık denen "kurban,mabutlara karşı yapılagelen kadim bir ibadettir." (3)

"Kurban,bayramının birinci, ikinci veya üçüncü günleri içinde, deve, manda, sığır, koyun ve keçi olmak üzere beş sınıf hayvandan birisini Allah rızası için boğazlamak demektir." (4)

"Dinin bir buyruğunu ya da bir adağı yerine getirmek için kesilen hayvana "Kurban" denir. Arapça'da bu söz "Tanrıya manen yaklaşmak üzere sunulan şey" anlamına gelir." (5)

Kurbanın etimolojisi ve tariflerini açıkladıktan sonra, şimdi de adak'ın etimolojisi ve tariflerini görelim.

ADAK :

B. Adak kelimesi ve anlamıyla ilgili açıklamalar :

1. (a) Etimolojisi :

Idık kelimesi Divanû lugat-it Türk'te bulunmaktadır.İdık; kutlu ve mubaceli olan her nesne bırakılan her hayvana bu ad verilir.Bu hayvana yük vurulmaz,sütü sağılmaz,yünü kırılmaz; sahibinin yaptığı bir adak için saklanır.(6)

Abdülkadir İNAN: Idık önceleri mukaddes değil,gönderilmiş manâsına geliyor.Sonra mukaddes oluyor.En eski şekli Idık (ızık) (ıdık) sonra,ıdık haline geliyor,Altayca-Başkurtça iyik,Yakutça İ Idık oluyor.Böylece İdamak göndermek,Idık Tanrı'ya göndermek gibi kutlu bir anlam alıyor,Idık,Iyık,İyik,hepsi Idık kelimesinin değişmiş şekilleridir.Yakutçada (Itık) mübarek hatta ilâh manasına geliyor demektedir.

Abdülkadir İNAN, Ayrıca önemli bir görüşle,atmaktan Adak gelebilir diyor.Zira yer ruhlarına onların şerrinden sakınmak veya yardım elde etmek için,kurbanlara,nehirden çıkarkennehirlere, elbise parçasından veya bindiği atın kılından,hatta bazan nezir olarak taş bile atıldığı bilinen olgulardandır.Bu atmaktan,atılma-

- (2) Türkçe sözlüğe göre 500,1959,3.Baskı,
- (3) Serdaroğlu Ahmet Diyanet İş.Bşk.Dergisi 1965 S.7
- (4) Aynı dergiden alınmıştır.
- (5) Hayat Ansiplopedisi IV.cilt Hayat yayınları S.2080-2081
- (6) Kaşkallı Mahmut : Divanü Lügat-it Türk.Çeviren Besim ALTAYLI, C.I.S.65 Türk Dil Kurumu,Ankara 1939 Alaeddin Kırak basımevi.

dan (Altaylarda) taş tepeleri bile vucuda gelmektedir. Türkiye'de de bu gibi olaylar tesbit edilmiştir.

Prof.Dr.Saadet ÇAĞATAY, "Türk lehçeleri örnekleri,VIII,yüzyıldan XVIII.yüzyıla kadar yazı dili" adlı eserinde "Id gönder-at,kaçır,terket,Idık mukaddes şeklindedir."(7)

Prof.Dr.Saadet ÇAĞATAY'ın bu meselede Iızık,Isık olabilir, manâ bakımındanda birdirler,mübarek gibi, fakat jonetik bakımdan bunun adakla birleşmesi imkânsızdır.Izk,Idık'la birleşir,fakat adak olamaz,diyor.Adak'tan Idık yerine bu kelime kullanılmış olabilir.Zira mañâ çok yakındır,demektedir.Idık'ın mukaddes anlamına gelmesinin açık olmasına rağmen,Adak'ın ıdık'tan gelmediğini belirttikten başka bunun Ad kökünden gelme olabileceğini,bildiğimiz ve kullandığımız AD-AT isim'in Adak'ın kökü olduğunu açıklamaktadır.Atak-Adak türkmencenin tesiriyle Hive de olabilir diyor... Mukaddes nesneye ad koyarak tahsis etmek gibi görüşü daha uygun görmektedir.Prof.Saadet ÇAĞATAY ayrıca,"Kurbana gitmek""Kurbana gidiyorum" diye Adak'a gidildiğini,bu tarz konuşma ile Adananın kastedildiğine rastlandığını ifade ediyor.(8)

(b) Sözlüklere göre adak ve nezir kelimelerinin anlamı; Ahmet Vefik Paşa: Adak kelimesinin Türkçe olduğunu söylüyor,ve "adamak: bir isim; ahdetmek bir nezir vaad ile tenzir,tahdid etmek,itma etmek;adatmak,nezretmek,diğerinin nezrine vasıta olmak, Adak: Nezir,vaad,ahd olunan şey" demektedir.

Radloff : Kısaca, "Atağ,Ahd olunan şey,nezir,vaad olunan" diyor.

Şemseddin Sami: kelime anlamını biraz daha ayrımlara götürüyor. "Adak (Adamaktan) mukaddes bir şahıs veya makama ahd olunan şey,nezir,adamak,mukaddes bir şahıs veya makama bir şeyi ahd ve nezretmek,tekkeye kurban adamak"

Ali Seydi : Resimli Kanus-u Osmanî adlı eserinde"Adak ve adamak Türkçedir" dedikten sonra adak,adanmış,şey,adamak,ahd ve nezretmek demekten ileri geçmiyor.

Türkçe-Almanca,Türkçe-İngilizce sözlüklerde yalnız kelime karşılığı olarak adak veya and,yemin,vaad şeklinde zikredilmekte (9) veya yeni Redhouse lügatında ise buna Vow karşılığı nezir kelimesi de alınarak,And,yemin,Ahid,Nezir,Adak;V.yemin et, and içmek; ahdetmek,adamak;nezretmek;vakfetmek gibi veya Farsça İngilizce sözlüklerinde nezir; peyman,ahd,kavl,ahd kerden,nezir kerden,va'd kerden gibi karışıklıklar kullanılmaktadır.Nezir ve adak aynı anlamda kullanılmaktadır.Günlük hayat ve yazılardada anlamdaş olarak geçmekte,halkın çoğunluğunda adak kelimesini benimsemektedir. (10)

(7) Prof.Dr.Saadet Ç.ÇAĞATAY,Türk lehçeleri örnekleri,VIII.yüzyıldan XVIII.yüzyıla kadar yazı dili,S.54-Ankara Ü.D.ve D.T.CFT. Yay.N.62 Türk dili ve edebiyatı Ens.N.9.Ankara 1950.T.Tarih Basımevi.

(8) 17.II.1958 günü Dil ve Tarih Coğ.Fakültesindeki ilmi inceleme.

(9) Türk İsh-English Dictionary,By.F.İz.And.Hony,P,3.oxford 1967 Arif Cemil Denker,Dr.Bülent Davran,Almanca Türkçe büyük lügat,C.II.S.201.İst.1947 Kanaat Kitabevi. Alfred Bertholet,Wörterburch der Religisnen,S.159 Stuttgart 1932.

(b) Çeşitli Adak tarifleri :

Adak kutsal tanınan bir şahsa, bir şeye, her hangi bir dileğin olması için adı söylenilerek yapılan nezir ve nezir denilen nesnedir. (11) denilmekte ise de, tatbikatta adak Tanrıya kutsal tanılan bir şahsa, bir yere (ağaç, su, taş, kuyu, tekke, v.b.) bir şeye her hangi bir dileğinin olması, yerine şartıyla adı bildirilerek yapılan şartlı bir vaad, şartlı bir söz, bazan şartlı, bazan peşin (mum, tuz, serpme, v.b.) bir and olarak ferden veya toplulukça yapılan bazı hallerde (gün dönümü zamanında, bereket v.b.) temini için (oğlak kesimi) gibi otomatikman bir yerine getirilişi hali olarak görülüyor. Üstelik bu adak bir nesne olabileceği gibi, bir bereket davranış tarzı, bir duada olabiliyor. Asıl önemli nokta islâm görüşüne göre adağın kullar (Evliya) ve bazı islâm esaslarına uygun görülmiyen maksad ve onların ihtiva edebileceği, bu tarifin reddolunacağı hususudur.

Ülkütaşır, " Bu töre, bir kısmının zamanla kendiliğinden ve bir kısmında devlet kanunlarıyla ortadan kalkmasına rağmen yine halk arasında yaşamaktadır. " Adak bilhassa kadınlar arasında önemli bir özgürlük gösterir. Esasen adağı yaptıracak sebepler kadınları daha çok meşgul eden şeylerdir. Örneğin; bir oğlan çocuğu olması, evde kalan bir kızın kısmeti çıkması, çocuğun yürümesi gibi işlerde yedi mahallenin yoksulunu doyurmak yine yedi yoksulun sırtını giydirmek, yedi dedeye mum dikmek, hep kadınlar tarafından yapılan adaklardır. " Şakir ÜLKÜTAŞIR, " Adaklar, para vermek, mum dikmek ve dağıtmak, horoz, tavuk, koyun, keçi, sığır, hatta deve kurban etmek suretiyle yapıldığı gibi, yasin okunarak, hatim indirmek, mevlid okutmak, oruç tutmak, nafile namazı kılmak gibi şeylerle yapılır. " diyor.

" Adak her hangi bir işin ve niyetin olması için kesilen kurban veya mukaddes ve mübarek tanılan bir veliye yapılan mali hediye ve ibadet şeklinde eksik bir tarif yapılmaktadır. " (12)

" Müslümanlarda adakla kurban arasında da bir fark vardır. Adak olarak kesilen hayvanın " yem-i nahr 'da " kesilmesi icab etmez. Fakat kurban mutlaka yevm-i nahr 'da kesilir. Adak olarak kesilen kurbanın etinden yenmez, yalnız dağıtılır. Şayet yenecek olursa etin bedeli kadar bir para fakirlere verilir. Kurban etinden ise bu sadakaya ihtiyaç olmaksızın yenebilir. "

Adak kurbanı ile dini mahiyette olan kurban arasında da yeme, kesme günü bakımından da fark vardır. Buna kurban farkı denilir. Üstelik hangi hayvanların kurban edileceği de islâm dini bakımından belirtilmiştir.

- (10) TANIRU Hikmet Ankara ve çevresinde Adak ve adak yerleri., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fak. yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi 1967, S.5-8
(11) ÜLKÜTAŞIR Şakir : "Türkiye Etnografya ve Folklor sözlüğü üyelerine bir kalem tecrübesi" Fas.I.S.23-24 İst.1937 Burhaneddin Basımevi.
(12) ARSEVEN Celal Esad: Sanat Ansiklopedisi S.15, İstanbul, 1943. Maarif matbaası.

(d) NEZİR :

Nezir adamak ve ahdetmek, bir işi yapmak için söz vermektir. Nezrin çoğulu nuzur, adak ve adaklar demektir. Adak ya mutlâk olur; Allah için iki rekât namaz kılmak, nezrin adağım boynuma borç olsun demek gibi, yahut böyle mutlak olarak değilde bir şarta veya murada müteallik olur.

1- Nezir nasıl bolmalıdır ?

(a) Nezirde zaman, yer, para ve şahıs tayinine itibar yoktur. Filân günü, filân camide namaz kılmayı adak yapam bir kimsenin başka bir günde namaz kılması caizdir.

Adak ancak taat ve ibadetle ilgili olursa yerine getirilmesi lâzım gelir.

(b) Adanan şeyin cinsinden namaz, oruç, sadaka gibi vaciplerden biri bulunmalı, şu şartlaki beş vakit namaz, Ramazan orucu gibi farz olmamalıdır.

(c) Kendinden başkasına şart olarak meşru olan bir şey içinde adak olmaz. Örneğin: Abdest almayı adamak gibi çünkü abdest almak namaz kılmanın bir şartıdır.

(d) Adak yapılan şeyi yerine getirmek mümkün olmalıdır. Örneğin: Tutacağı günün orucunu zeval vaktinden sonra nezretmek sahih olmaz. Zeval vakti güneşin tam ortaya geldiği zamandırki biraz sonra öğle vakti girer.

(e) Adak yapılan şey mevcudundan fazla veya başkasının hakkı olmamalıdır.

Bir kimsenin elinde on kuruşu varken elli kuruş etmeyi adak eylerse bu adağı muteber değildir.

(f) Sadaka vermekte adağın sağlam olması için adak yapılan şeyi muhtacına vermektir. (13)

(g) Adak bir nevi ibadet olduğundan Hak tealâdan başkası için caiz değildir. Örneğin : Ölümler için adak adamak olmaz.

(h) Bir şarta bağlı bir nezrin yerine getirilmesi matlup olmıyan bir şarta bağlanarak nezredilip te bu şart vuku bulsa adak yapan kimse adak ile kefaret yemini arasında ikisinden birini seçmekte ve onu tatbik etmekte serbesttir.

2. (a) Ankara'da Adağın tarihi Seyri %

Çok eski kuruluş ve tarihe sahip Ankara'nın başlıca Hitit (M.Ö.20-8 yüzyıl), Firig (M.Ö.8-7 yüzyıl), Lidya Galatlar (M.Ö.333), Med ve Pers, iskender istilâsını takiben (M.Ö.333) Helenistik çağlarını görüyoruz. Bunu müteakip Roma (M.Ö.2. yüzyıl), Bizans egemenliği, 7 yüzyılda (620) İran Saranî İmparatorluğunun tesisleri başlıyor. 654-53 yılında Ankara'ya bir müdette Araplar hâkim oluyor .

Arap ordularında (9.yüzyıl) Türk Başbuğlarının Ankarayı zaptettiği, dolayısıyla Türk tesisleri daha kuvvetli bir şekilde başlıyorsa da devamlı olmuyor. ((14) 1071 yılında Malazgirt ovasında Alparslan Ordusunun Bizans ordusunu yenmesiyle, 1073 yılında Ankarayı kısa bir zaman muhafaza edebiliyorlar. Haçlı kuvvetleri 1101 yılında komnenler namına şehri Danişmentlilerden zapt ediyor. Çevresi Türklere geçen Ankara bu tarihlerde bir bizans kalesi haline getirilmek isteniliyor. Nihayet Türkler kesin bir şekilde (1127) de Selçuklulardan Danişmentî hükümdarı Emir Gaziye geçiyor. Selçuklular, Danişmentliler, İlhanlılar (muhtemelen 1308-1304 yılları) ve Osmanlılar (1354) Türkiye Cumhuriyeti (1923) Ankaraya sahip ve hakim oluyorlar. (15) 1243 yılında Ankara çevresinde Mogol nüfusu altındakaliş çağını bilhassa Timur'un (1402) ve olayların tesirini dikkate alacak olursak, Ankara ve çevresinde muhtelif nüfuz ve tesir çağları bulunduğunu müşahade etmiş oluruz. Bu tesir ve nüfuzların en sürekli ve baskını olarak Ankaraya sahip ve hâkim oluşun 12. yüzyıldan beri islâm Türklere ait olduğunu ifade etmek gerekir. (16)

(b) Ankara'da adakla ilgili Atasözleri :

Ankara ve çevresinde Adak ve Adak yerleri konusunda bir araştırma yapan Dr. Hikmet TANJU bu konuda; "Yüzyıllardır, Türk halkının dilinde ve şuurunda yer alarak günümüze kadar gelmiş bulunan ve toplamı 10.000; aşan atasözleri bize muhtelif konular arasında adak hakkında da üzerinde durulmaya değer bilgi vermektedir." Demekte ve Ankara'da adakla ilgili olarak bölünen şu atasözlerini vermektedir:

- 1- Ada bana, adayım sana,
- 2- Adadığı çok, verdiği yok,
- 3- Adamakla deniz tükenmez,
- 4- Adamakla mal tükenmez,
- 5- Adamakla mal tükenmez, hak saklasın ödemekten,
- 6- Adamak kolay, vermek zor,
- 7- Admakla pilâv pişse deniz kadar da yağ benden,
- 8- Uyuz adağı, çapa yatağına olur,
9. Adama ile malımı tükenir,
10. Adamak kolay, vermek zor,

Dr. Hikmet TANJU Ankara'daki adak ilgili atasözlerini eserinde belirttikten başka, adakları da vermiş ve bunları anlatmıştır. Ankara'daki adaklar şunlardır:

- 1- Baca adağı,

Gece yarısı mutfaka gidilerek bacadan gökyüzüne bakarak 700 defa besmele çekilir ve üflenir ve adak dilenir.

- 2- Dört yol adağı :

Gece yarısı dört yolun kavuştuğu yere gidiliyor.

-6-

- (14) Türk Ansiklopedisi, C.3, S.42 M.E.B.Y., Ankara maddesi, Ankara 1949, M. Eğ. Basımevi,
- (15) Besim Darkot, Ankara maddesi, İslâm Ansik. C.1. S.437, İst. 1949, M. Eğ. Basımevi,
- (16) Tanju Hikmet "Ankara ve çevresinde Adak ve Adak yerleri Ankara Üniversitesi İlahiyat Fak. yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1957, S.50-55

Niyet neyse orada dörtyolun birleştiği yerde "Cenab'ı Hak-tan" dileniyor.

3- Helva adağı :

Dualardan sonra, helva pişirilerek evin içindeki dört köşeye, odaların köşe taraflarına azıcık helva konuluyor. Bu adak maradı müteakip yerine getiriliyor.

4. Şeker Adağı :

Her hangi bir niyette bulunan bir kimse şeker üzerine adakta bulunuyor. Niyeti yerine gelirse kadınlardan ibaret bir toplantı meydana getirip şeker dağıtıyor.

5- Süt Adağı, Sütü Adak Mevlidi :

Sütü adak Mevlidinde şeker yerine fincan veya bardakla süt dağıtılmaktadır.

6- Zekeriya Sofrası Adağı :

Şabanı şerif içinde Zekeriya sofrası kuruluyor. Herkes muradı ne ise dileyerek evvelce aldığı, hazırladığı mumu daha isteği yerine gelmeden sofraya dikeyor, ve adak adayor.

7- Derder Sofrası :

Zeytinyağılı mercimekli bulgur plâvı pişiriliyor. Herkes sofraya adak mumlarını dikeyor. Cuma günleri öğlenden sonra yapılmaktadır. (17)

(d) Ankara ve çevresinde Adak ve adak yerleri :

1- Ankara'da Türbeler ve Mezarlarla ilgili Adak ve Adak yerleri :

Ankara'da Türbe ve mezarlarla ilgili birçok adak yerleri bulunmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

(a) AHİ ŞERAFEDDİN :

Türbesi Aslanhane mahallesinde, Aslanhane camiinin karşısındadır. Buraya adaklar umumiyetle mum ve yasindir. Nadiren de kurbandır.

(b) CENABÎ AHMET PAŞA :

Hapishane civarında olup, Ulucanlar mahallesi Sinan Meydanı, Cenabî Ahmet Paşa Camiinin sol tarafındadır. Buraya da adaklar yine mum, fakire sadaka ve kurbandır.

(c) HACI BAYRAM VELİ :

Haçı Bayram Veli'nin türbesi ve çevresi yalnız tarih bakımından değil, dinler tarihi, adak ve adakla ilgi bakımından da Ankara'da en önemli yerlerin başlarında gelir. Hacı Bayram aslında Ankara'nın Solfasol köyündendir.

Hacı Bayram türbesinin çevresi adak bakımından önemli bir çeşitlilik göstermektedir. Bu çevredeki murad ve adak yerlerinin başlıcaları :

- 1- Taş yapıştırma ve niyet adağı,
- 2- Makara çözme usulü ile niyet ve adak,
- 3- Yedi veya kırk bir taş usulü ile adak,
- 4- Mendil sallama, gömlek sallama, iç fanilâsı sallama,

(d) KARACABEY TÜRBESİ :

Karacabey türbesi Sümer mahallesinde imaret camii avlusunda bulunmaktadır. Adaklar mum ve kurbandır.

(e) KARYAĞDI TÜRBESİ :

Opera meydanında kubbeli bir türbedir. Bu türbenin kapısının üstündeki Türkçe kitabede "gülü nazikter" denilmesinden burada yatanın kız olduğu hakkındaki söylenti teyid edilmektedir.

(f) KULDERVİŞ DEDE :

Kurtuluş semtinde kenar sokaklardan birisinin önünde bulunan bir mezarda yatan zat o çevrenin evliyası olarak tanınmıştır. Kuldervişe adaklar adanmakta ve kurbanlar kesilmektedir.

(g) TACEDDİN SULTAN :

Taceddin camii civarındadır. Baba oğul yanyana yatmaktadır. Ankara'nın en şöhretli erenlerinden bir zat olarak sayılır. Ziyaretçileri çoktur. Çocuk isteyenlerden çocuğu olanlar Taceddin adını da verirler.

(h) TEVZEREN DEDE :

Samahpazarı semtinde Esenparkın arka kısmındadır. Buraya mum adanılmak ve bilhassa Cuma günleri yakılmaktadır.

(I) YÜRÜYEN DEDE : ŞEYH İZZEDDİN :

Ankara'da İçcebeci'de Öksüzce Çeşmesi sokağında bir evin bahçesinde türbesi bulunmaktadır. Buraya adak olarak başlıca mum ve Horoz adanmaktadır.

(i) NAKŞİBENDİ SULTAN :

Samahpazarında Esenparkın olduğu yerdedir. Ona her murad için gidilir. Mum ve kurban adanır.

(j) YUSUF DEDE :

Hacı Bayram'da Anafartalar polis karakolu garajının olduğu yerdedir. "Hacı Bayram Veliye komşu olduğundan onunda çok makbul büyük bir zat olduğuna inanılır."(18)

2- ANKARA ÇEVRESİNDE ADAK VE ADAK YERLERİ :

Ankara'da Türbe ve mezarlarla ilgili bir çok adak yerlerini gördük, şimdi Ankara ve çevresinde olan adak yerlerini görelim. Bu bölümde Dr. Hikmet TANJU Ankara'yı köy ve ilçelere ayırarak incelemiştir.

(a) ELVAN KÖYÜ :

Ankara'ya 22 Km. mesafededir. Bu köyde başağrılarını geçirdiğine inanılan bir evliya bulunmaktadır.

(b) HASANOĞLAN KÖYÜ :

Ankara-Elmadığı şosesindeki Hasanoglan'a ayrılan yolun kavşağındaki eski mezarlığın uçunda "Hasan dede" diye ünalan bir yatır ve onun yanında "Hasan dede Pınarı", vardır. Köyün Hasan dede ile beraber Asiye abla, Çaldede, Hüseyin Gazi, Sarı dede yatırlarıyla beraber beş adak yeri daha vardır. Bu yatırlara; çocuk sahibi olmak ve hastalıktan kurtulmak için gidilmektedir. Mum ve kurban adanır.

(c) HACI DEDE YATIRI :

Hasanoglan köyünün 15 Km. kuzeyindeki bu yatıra "koyunlardaki bozca hastalığına karşı" tedbir almak veya şifa bulmak üzere gidilir ve kurban adanır.

(d) BÜRYAMİN HAZRETLERİ : (Ayaş'ta Adak yerleri)

Ankara'ya 45 Km. kadar bir yakınlıkta bulunan Ayaş "Hacı Bayram'ı Veli müridlerinden Şeyh Mustafa Bünyam'ın türbeleri bulunup ziyaretgâhtır." (19) Bünyamin'i Ayaş'ya dini bir vazife veya saygı eda etmek gibi bir maksatla yapılan ziyaretler, hacı adaylarının hacca giderken ve dönüşlerinde yaptıkları türbeyi ziyaretten başka her mirad için geliniyor, ve mum adanıyor.

(e) TOPRAK DEDE :

Ayaş'ın yukarı mahallesinde, mezarlık çevresinde tepede birer harabe haline gelmiş olmasına rağmen Toprak dede (Ahmetdede) ve Bayram dede gene ilgi görmektedir. Toprak yiyen çocuklara buradan toprak yalatılır.

(f) KESİKBAŞ SULTAN :

Aşağı uçta kendi adıyla anılan caminin bitişiğinde türbesi vardır. Gövdesinin Türbede başının yanındaki kuyuda olduğu anlatılır. "Hastalıklı çocuklar kuyunun suyunu içer ve yıkanmış" kuyu çabuk iyi olacıklara hemen su verir, geç iyi olacıklara geç, iyi olmayacaklara su vermezmiş.

(g) YAVUZ SULTANANA :

Yukarı uçta Aktaş caminin karşısında yatan Yavuz Sultan'a "uyumayan çok ağlıyan çocuklar" getirilirmiş.

Bunlardan başka Ayaş'ta;

(h) Şeyh Zekeriya ı) Şemsidede i) Değneklidede j) sıtma dedesi,

(k) Ahmet Dede l) Um-um dede m) İskenderdede n) Gözpınarı dedesi

(t) Akkaya dede.

Ayaş ve çevresi görüldüğü gibi ziyaret ve adak yerleri bakımından zengindir.

BALÂ'DA Ziyaret ve ADAK YERLERİ :

(a) KARTAL DEDE :

1400 m. kadar yükseklikte ve kasabanın yakınında olan bir tepede bulunmaktadır. Balâ'nın mânevi destekleyicisi sayılmaktadır. Hastalıktan kurtulmak çocuk sahibi olmak için mum adanmaktadır. (20)

(b) AFŞAR KÖYÜNDE TUTDEDE :

Balâ'ya 15.Km. kadar olan Afşar köyünde Tutdede ve Tutbaba'da denilen ziyaretgâh oralarda değerli tanınmaktadır.

(c) SEYDİ YUSUFİ DEDE :

Balâ'nın Karacaali Bucagına bağlı, Balâ'ya 25 Km.mesafedeki Zıvra köyünde Seydi Yusufi dede o çevrenin şöhretli ziyaretgâhıdır.

BEYPAZAR'INDA ZİYARET VE ADAK YERLERİ :

(a) AYVAŞIK DEDE : İVAZ BABA

Beypazar'ına 2-3 Km.uzaklıkta bir tepenin zirveye yakın kısmında bulunmaktadır.Halkın deyişiyle Ayvaşık dede aslında İvaz babadır.

Buraya bilhassa sinir ve akıl hastalıklarına şifa istenilmek üzere gelinmektedir.Önceleri bu tepede yağmur duasına çıkırmış. Tepede daha çok kadınların ziyaret ettiği üç kızlar ziyareti,İnözü boğazında yediler,Beypazar'ına 2 Km.mesafede Bulgur desesi vardır.

Beypazarına 5 Km. kadar mesafede bulunan Tekke köyünde Tekke ve Karadavut Türbesi, birde cami avlusunda dikili iki kuru ağaç direği dinler tarihi bakımından da büyük bir önem taşır.Burada adak için kurban adanmaktadır.

ÇUBUKTA ZİYARET VE ADAK YERLERİ :

(a) GÜLBABA VE DİĞERLERİ :

Ankara'ya 42 Km.mesafede bulunan Çubuk ilçe ve köylerinde; Gülbaba,Kalender baba türbeleri başta geliyor.Susuz köyündeki ziyaretgâh olan Çamağacı ise ayrıca önem taşıyor.

(b) SEYİT SİYÂMİ VE KALENDER'İN TÜRBELERİ :

Gerek Kalender'in ve gerek Seyit Siyâminin yattıkları yerler dere kenarında ve ağaçların arasındadır.Bu türbelere deliler gelmekte iki üç gün burada kaldıktan sonra iyileşmekte imişler.

Kalender'in en dikkati çeken yeri damlalı taştaki çilehanesidir.Burada Hz.Alî'nin atının izi ve kılıcının işâreti vardır. Bu uçurum gibi kayanın üzerinde güçlkle gidilebilen bir yerde çilehane bir taş kovuğundan ibarettir.

(c) KALENDER SULTAN :

Çubuk ilçesine 12 Km.kadar bir mesafede bulunan Kalender Sultan'ın üstü kapalı türbesi Vakıflarca tamir de görmüştür.Burayı ziyaret zamanı bahar ve güz ayları olup sabahleyin ziyaret edilmektedir.Ayrıca toplu bir istek olarak yağmur duası maksadıylada oraya gidiliyor.

Buraya gelirken ziyaretçiler kurban ve mum getiriyorlar. Kalender Sultan'dan; çocuk, hastalıktan kurtulmak, işlerinin hayırlı olması fena yollardan, şeytan şerrinden korunması gibi şeyler dilenir.

(d) SUSUZ KÖYDEKİ ÇAM AĞACI :

Çubuk ilçesine 16 Km. olan Susuz köyünde yatırsız iki üç çam ağacından ibaret bir ziyaretgâh vardır. Oraya yağmur duasına çıkıldığı gibi, muradlar için bez, çapıtta bağlanmaktadır.

GÜDÜL'DE ZİYARET VE ADAK YERLERİ :

(a) KASIM DEDE :

Türbe tepededir. Üstü açık ve tek başınadır. Ziyaret yerine yemekli gelindiği gibi adak niyetiyle mum, kurban da getiriliyor.

Kasım dedeye bez bağlama halen ziyaretçiler tarafından iyi bir gözle görülüyor. (21)

(b) KIZILCIK AĞACI ZİYARET YERİ :

Güdül'e 2 Km, madar bir mesafedeki dedeağaç mevkiindedir. Bez ve iplik bağlanırmış. Bu ağaç önceleri çok rağbet görüyormuş.

HAYMANA'DA ZİYARET VE ADAK YERLERİ :

(a) CİMCİME SULTAN :

Ankara'ya 76 Km. uzaklıkta olan bu ilçede Cimecime sultan adlı bir evliya ziyaret ve adak yeridir. Bir mendil Cimecime sultan'ın üzerine serilir. Dilek olacak olursa mendil ertesi güne kadar düşmezmiş. Mum ve kurban adığı oluyor.

KALECİK VE ZİYARET VE ADAK YERLERİ :

(a) KOÇUBABA VE DİĞERLERİ :

Kalecik Ankara'ya 72 Km. mesafededir. Koçubaba'nın Alevi dedesi olduğuna inanılıyor. Ziyaret eden ve adak adayanlar az değildir. İlçe'de; Baba Nahas, Şeyh Davut gibi emenlerin çevresinde Şeyh Âlimi, Şeyh Hüseyin, Mahmut Çelebi, Balı Şeyh türbe ve ziyaretgâhları vardır.

KESKİN'de ZİYARET VE ADAK YERLERİ :

(a) HALİL DEDE :

Köylüler onun Alevi olmadığını söylüyorlardır. Halil dede türbesinden birşey çalanın başına derhal felâket gelirmiş. Hatta o köyün davarlarını bile çalamazlarmış. Halil değe her murad için gidilmektedir. Adak olarak kurban başta gelmektedir.

(b) HAYDAR DEDE :

Keskin Kaman yolu üzerindedir. Türbenin yanında bir kuyu vardır. Deliler, akıl hastaları tedavi edilmek üzere buraya getirilmektedir. Deliler kuyunun üzerine yatırılıyor. Kuyunun suyu mütemadiyen kaynamaktadır. Al ve yeşil buhar çıkarmaktadır. Suyun hayrete değer tarafı soğuk olmasıdır.

Kuyu tedavisinde şifa niyetine adaklar adanıyor. Şifa bulanlar kurban kesiyorlar.

Haydar Dedeyi benimseyen köylülere göre muhtemelen Haydar dede Alevidir.

KIRIKKALE'DE ZİYARET VE ADAK YERLERİ :

(a) HASAN DEDE :

Ankaraya demiryolu ile 30 Km.lik bir mesafede bulunmaktadır. Hasan dede türbesi Alevilik bakımındanda meşhur Hasan dede köyündedir. Hasan dede ziyaret edilen,murad dilenen ve adak adanan,ke-rametine ve evliyalığına inanılan bir zattır.Her nevi murat için ziyaret ediliyor.Mum ve Kurban adanıyor.

KIZILCAHAMAM'DA ZİYARET VE ADAK YERLERİ :

(a) MEHDİ DEDE,HIRZIR DEDE,DİKMEN DEDE :

Kızılcahamamdaki türbeler fazla olmamakla beraber ilgi ve rağbet görmektedir.Köyün manevi bir desteğidir.

Ahi köyü yakınında mehdi dede bir ziyaret ve adak yeridir. Çocuk sahibi olmak için gidilir.Mum ve kurban adanır.

Öğrencik köyündeki Dikmen ve Hanzır dede ziyaret ve adak yerleri adı ile tanınmıştır.Bu dedelere yağmur duası içinde gidilmektedir. (22)

NALLIHAN'DAKİ ZİYARET VE ADAK YERLERİ :

(a) EMREM SULTAN :

Nallıhan Ankara'ya 126 Km.mesafededir.Emrem Sultan'a bil-hassa kısır kadınlar gelerek çocuk diliyorlar.Mum götürüyorlar,ve kurban kesiliyor.

(b) BACIM SULTAN :

Tekke köyünde türbesi olan Bacım Sultan çok dikkate şayan bir ziyaret yeridir.Bacım Sultan Taptuk Emrenin kızı olduğuna inanılıyor.En ziyade kara sevdaya iyi gelmektedir.Akıl ve ruh hastası olanlar ve kısır kadınlarda getirilmektedir.Deli iyileşirse kurban kesiliyor.Horoz adağı burada olmuyor.

(c) AKDERE KÖYÜNDE HOŞEBE :

Nallıhan'a 2-3 Km.kadar bir yerde Akdere köyünde bulunan Hoşebe yatırı Ankara'da şimdiye kadar incelenen çevredeki türbe ve yatırlardan apayrı bir mahiyet gösteriyor.Hoşebeden 10 m.kadar uzakta içilebilen bir su vardır.Bu yer insana büyük bir neş'e eğ-lence tesiri yapıyor.Hoşebe neşelenmeye yarıyormuş.

(d) GEBE SAKIZLIK :

Kozlu köyünde bulunmaktadır.Türbenin hemen yanındaki sa-kızlık ağacı bir insan gövdesinin iki üç mislidir.Çocuğu yaşamıyan ve çocuğu olmıyan kadınlar burayı ziyarete gelmekte ve kurban ada-maktadırlar.Bu ziyaret yerine delilerde getiriliyormuş.

(e) ÖKSÜRÜK TAŞI :

Nallıhan'ın doğusunda yeşilyurt köyünde bir türbenin ya-nında bulunan taşı yalıyorlar.Ve toz haline getirerek yiyorlarmış adak buna adanmıyor.Türbeye adanıyor.

(f) HASAN DEDE :

Bu eren'in Horasan'dan geldiği söylenilmektedir. Köylünün çok saygı gösterdiği bu yerde yağmur duası için toplanılmakta ve yağmur duası münasebetiyle yetmiş bin taş gömülmektedir.

Oğlak bayramında burada 45-50 kurban kesiliyor.

POLATLI'DA ADAK VE ZİYARET YERLERİ :

(a) KARACA AHMET

Ankara'ya 119 Km. mesafede bulunmaktadır. Polatlı'nın Tekke köyünde Karaca Ahmet Türbesi vardır.

Burayı aklı muvazenesi bozuk olanlarla, çocuğu olmıyan, çocuğu olupta yaşamıyan kadınlar gelmektedirler. Bu yatıra bilhassa kurban adanmaktadır. (23)

C. KURBAN VE ADAK ARASINDAKİ İLİŞKİ VE FARKLAR :

İslâm ansiklopedisinde kurban; "Allaha manen yaklaşmak suretiyle sunulan şey." olarak tanımlanmaktadır.

Ahmet SERDAROĞLU daha önce sözünü ettiğimiz Diyanet İşleri Başkanlığı dergisindeki yazısında kurbanı; "mabutlara karşı yapılagelen kadim bir ibadettir." şeklinde tarif etmektedir.

Adak ise kutsal tanınan bir şahsa, bir şeye herhangi bir dileğin olması için adı söylenilerek yapılan ve nezir denilen şeydir.

Bu durumda kurban ve adak arasında bir ilişki olmakla beraber farklar da vardır. Kurban Allah'a yaklaşmak için yapılan nesne, adak ise Allah'tan bir şey dileyerek ve sonunda bu dileklerin olması sonucunda yerine getirilen nesnedir.

Bunların ifa edilmiş tarzlarında da farklar görülmektedir. Şayet adak olarak bir kurban adanmışsa adayan kimse bu kesilen kurbandan yiyemez. Kurbanda ise, kesilen hayvanın üçte biri kadar bir kısmı kesen kimsenin hakkıdır. Adak kurbanın da kesen şahısta kurbandan yemek isterse, kurbandan aldığı kadar etin parasını fakirlere vermek zorundadır.

Adak bir kurban olabileceği gibi bir bereket davranış tarzı, bir duada olabiliyor.

Kurban, hali vakti yerinde borcu olmayan herkese farzdır. Adakta böyle bir durum yoktur. Adak kurbanı ile kurban arasında ikisinin de kesilmesi bakımından hem bir benzerlik ve aynı zamanda da fark vardır. Kurban doğrudan doğruya Tanrı'ya kesildiği halde adak kurbanı dolaylı olarak kesilmektedir.

D. ÇEŞİTLİ KÜLTÜR VE DİNLERDE KURBAN :

Şimdiye kadar kurban ve Adak'ı mümkün olduğu kadar izah etmeye, Ankara ve çevresindeki adak'ın ve adak yerlerinin durumunu anlatmaya çalıştım. Şimdi; kurbanın dünyanın dört bir tarafında ve ilkellerdeki durumunu kısa bir şekilde izah edeceğim:

(a) İlkelerde kurbanı kısa bir bakış :

"İlkelerde kurban, dua üstü kudretlerinin gönüllerini hoş tutmak, onlarla karışmak, onlara teşekkür etmek için sunulur. Bu çeşit kurban işlemleri çoğunlukla dua ile bağlantılı olarak avcı kabilelerde görülür. Örneğin : Malakka adasındaki Semang'lar fırtınalı havalarda yüksek ve yaratıcı olarak bildikleri Tanrı'larını yatıştırmak.

için baldırın bir yerini keskin bir aletle keserek bir kaç damla kan çıkartırlar.Bu kan bir kamaşın içine çekilip su ile karıştırılır ve toprağa dökülür.Buna "kan kurbanı" denir. Böyle kurbanın günahları bağışlatıcı bir kurban olarak bakılır.Buna benzer bir başka kurban biçimi de Fenerland' (Ateş toprak)'daki Selknamlarda görülmektedir.Şiddetli kar yapacağı zaman,Selknamlı bir kadın bir parça odun kömürü alarak havaya fırlatır,ve şöyle der:"Bu attığım şey senin için ey yukardaki sende merhamete gelde,bize güzel bir hava ver."

Bu gibi kurban işlemleri P.Schmidt, P.W,Koppr ve bunların öğrencileri tarafından çok alçak kültür basamaklarındaki "Yüce Tanrı" inancıyla bağlantılı hale getirilmiştir.Avcı kabilelerde hayvanların "Efendisine" avlanan hayvandan, bir parça sunmak oldukça sık rastlanan bir kurbandır ki bu biçim kurban "Şükran kurbanı" denmektedir.Göçebe halklarda (Çobanlarda) yeni doğmuş hayvanlar, süt,sütlü içkiler,(özellikle bu içkileri Tanrı adına yere dökmek şeklinde ("Libasyon") ikinci plânda sığır,At,koyun,keçi, v.b.ekip biçicilikte geçimlerini sağlayanlarda yemek,içki,tarla ürünleri ve evcil hayvanlar doğa üstü kudretlere kurban edilir. (24)

(b) Aztek maya,inka ve Peru'lularda kurban :

"Babil ve Asur dinleri gibi,İspanyol fatihlerinin 16 ncı asırda son olayları gördükleri orta ve Cenubî Amerika'da inha, elaya ve Aztekilerin dinleri de yüksek kültürlü birer millettir, dini duygusunun ifadeleri idi.

Son derece incelenen bir medeniyetle şaşılacak derecede muazzam olan bir devletin içinde,Azteklerde,insan kurbanlarının en önemli yeri tuttuğu dehşet verici merasim icra edilmiştir.Bu millette cari olan yaradılış destanına göre insan yalnız,güneş ilâhının kuvvetlerini-ona insan yürekleri yedirmek suretiyle tazelenmek üzere yaratılmıştır;yoksa güneş ilâhı zayıflar ve dünyaya bereket vermezdi.Her sene ilâhlarının şerefine bir kaç bayram yapılırdıki, en mühimleri Azteklerin kolipri şeklinde tasvir edilen millî ilâhı Huithilopohtli'nin şerefine verilen,yüzlerce ve binlerce insanın ölümüne sebep olan törenler idi.Bu ilâh bilhassa harp ilâhının faaliyetini göstermiştir;bunun içindirki harp esirleri onun en çok sevdiği bir takdime sayılmıştır.Onun yanında Kuethalohuatl adlı başka bir ilâhı varlık vardığı,esatire göre doğuda bir kuzu doğurduğu,dünyaya kültür getiren bir kahramandır.Öldürücü güneş hararetin ilâhı Tekatlipoha,en zalim yüksek ilâhlardan biri idi; asıl güneş ilâhına gelince; kabartma ve heykellerde,insan yüreklerini içine almak için açılan bir ağızla temsil edilmiştir.

Yukatari'da oturan Maya milleti,ibadetinde,Azteklerinki kadar kan dökmemiştir.Onlar güneş ilâhı yanında başka milletler gibi muhtelif tabiat ve faaliyet ilâhlarına da tapmışlardır.Halkta eski dinin tektük zayıf artıkları resmi katolisijnin sathı altında halâ yaşamaya devam etmektedir.

Penikilara gelince ,onlarda her yerde bulunan güneş ilâhına tapmışlardır.Halbuki bu ilâha lâyük ibadet yalnız inha ismiyle meşhur olan hükümdar ile âlâmler tarafından icra edilebilmiştir.Sene bir çok bayramlar yapılmış ise de, ilâhlara insan kurbanları az ve nadiren takdir edilmiştir. (25)

(c) Çinde Kurban :

"Çinde her devrin dini tezahüratına mahsus olan özellik ejdada gösterilen hürmet ve prestijdir.Bir çok iptidai dinlerde pek kuvvetli bir ejdat ibadeti mevcut ise de,her halde çin dininde kendini gösteren akrabalık ve aileye bağlılık hissi kadar olamasa gerekir." Herşeyin kökü göklerde dir.İnsanın kökü ise ecdadındadır." diyen bir hikmet atasözü vardır.

Çinlilerin bütün ilâhi varlıklarla-yani ecdat "Eneski Çin dini üç türlü tasavvura dayandığı,bu gün umumiyetle bilginler tarafından kabul edilmiştir." (26)

- 1- Ekin ve Biçine ait Allahlar ibadeti,
- 2- Atalar ibadeti,
- 3- Gök ibadeti,

1- Çinlilerde ziraat çok eskidir.Pek eskiden tabiatın dağlar,ormanlar,nehirler, vadiler,tepelerin Allahları olduğuna inanmışlardır.Köylüler bu Allahlara evlerinde ibadet ederler,evlerinin damı ortasındaki delikten gelen yağmursularının birikmesi için kazmış oldukları çukurda kurban keserlerdi.

Türkler'dede,dağlar,ormanlar,nehirlerin,çayınların. yani tabiatın birer allahları vardır.Altay hanının Khatum nehri kaynağında oturduğuna inanılırdı.Kurban kesilerek iyilik etmeleri temin edilirdi.Bu günkü Samoyet'lerde de bu itikad halâdevam etmektedir.

Tungujlar her yerde ve her şeyde birer ruh bulunduğuna inanırlardı. Bu ruhlar takdimler ve kurbanlarla teşhir edilmek istenirdi.

Türkler'de ocak pek mukaddes bir şeydir.Türkler ocagada kurban keserlerdi.Ocak Türk aile ibadetinin sembolüdür.

2- Atalar İbadeti :

Çinde Atalar ibadeti,cemiyetin en aşağısından,en yukarı tabakasına kadar,her sınıfın dâiri bir vazifesidir.Evin cenup köşesinde kurban kesilecek yerde,aile reisi olan baba atalar ibadeti için kurban keserdi.İmparator yılın dört mevsiminde Atalara ibadet ettiği gibi bundan başka savaş,kuraklığın nihayet bulması gibi sebeplerlede kurbanlar keserdi.Ayrıca bütün atalara onbeş yahut otuz yılda bir kurban kesilirdi.

İmparatorun mevsimler kurbanlarında,ibadet ve merasimi bir kat daha canlandırmak,debdebelendirmek için prensler ve eyâletlerden gelen asillerde hazır bulunurlardı.

(25) Schimmel,Dinler tarihine giriş" Ank.Üniversitesi İläahiyat Fak.Yay.S.25

(26) Schimmel-A.G.E.S.20

Bu ibadete iştirak edebilmek için oruç tutulması, dini olarak temizlikte icab ederdi.

"Atalar için kesilen bu kurbanlar, ölümlerle beraber diriler içinde bir ziyafettir."

"Türklerde atalar ibadeti vardır, Oğuzların yirmi dört boyundan herbiri bir ceddin adını taşımaktadır. Hiung-nu'lar her yıl Lom-Tehim şehrinde umumi bir içtima yaparak dedelerinin ruhlarına kurbanlar keserlerdir."

3. " Gök İbadeti :

Gök ibadeti kuvvetinin maddi tecellisi, feyizli tezahürlerinden çıkmıştır. Çinlilerde göğü, mevsimlerin tabiat hadiselerinin nizam verici kuvveti saymışlardır. Gök istediği vakit kıtlıklar, ve balar... göndereceğine inanıldığı için, göğü memnun etmeye çalışmışlar, ona kurbanlar kesmişlerdir. Çinin mukaddes kitaplarında yazılı kurbanlar, dört dağa -Tcheou hanedanı zamanında beş-dört cihete, yedi yıldız kesilen kurbanlar, münhasıran imparatorların takdim edebileceği ve ekmek mecburiyetinde bulunduğu kurbanlardır.

" Türk illerinde uzun yıllar tetkik seyahatleri etmiş olan M.A.Czalicka, gök Tanrı ibadetini şöyle anlatmıştır:

Gök namına kurban kesmek Türklerde bugüne kadar devam etmiş en mühim dini müesseselerden biridir. (38) Türkler gök ibadeti için kestikleri kurbanı Tigris, Minusinsk Türkleri ise Tayi derler. Bu merasim Huş ağaçlarıyla örtülü, mukaddes bir dağın tepesinde yapılmaktadır. Büyüye ait bir çok merasim yapıldıktan sonra, eski bir ateşten alınmış bir korla , yenisi yakılır. Eski ateşin yenisi yakılmadan önce sönmesi kabile için felâket sayıldığından sönmemesini temin etmek vazifesi Shaman'a aittir.

"Bu münasebetle bir dişi keçi yahut koç kurban edilmektedir, Fakat kurban edilen hayvanın boğazlanırken hiçbir ses çıkarmaması, kanlarının etrafa sıçramaması lâzımdır. Bu merasime kadınlar iştirak edemez. Buda bu merasimin fevkalâde ehemmiyeti haiz olduğunu anlatır. Altay Türkleride gök Allahı yülgen yahut Ülgen'e beygir kurban ederler. Bir beygirin ön tarafı eski ateşte arka tarafı ise yeni ateşte kaynatılır. Bu iki merasim esnasında her aile reisi mukaddes ituş ağaçlarına ketenden yapılmış birer iplik bağlarlar. Bu dualarının yüksek varlığa gitmesini temin etmek için yapılır. Eski ateşte kaynatılmış et güneşe doğru çevrilerek yine bu ateş üzerinde bir yakma kurbanı Holocauste olarak takdim edilir. Şayet duman doğru yukarıya doğru çıkarsa kurban göğün kabul ettiğine hükmedilerek öteki etlerle ziyafet edilir. Et yendikten sonra kurbanın artıklarıyla beraber bu kurban için kullanılmış olan bütün aletler yakılır, bu da kurbanın fevkalâde kudsî sayıldığını anlatan bir ibadettir. (27)

(27) Hilmi Öner Budda'nın Dinler tarihi adlı eserinden alınmıştır. S.345-357. İstanbul 1935

J
b (d) Japonya'da Kurban

Japonya'nın yerli dini budizm'in o memlekete geldiğinden beri Budda'nın yoluna mukabil "ilâhların yolu" yani Şin o adını almıştır. Çin dininin tesiri dolayısıyla ecdada prestij daha fazla inkişaf etmiştir; Atalarada teberrularda bulunulmuştur. İlâhları şerefine tertiplenen törenlere bütün millet iştirak etmektedir.

" İlâhlara tapmak hemen her yerde mümkündür, ama ibadet ekseriya miya ve Jinja denilen büyük bir dua salomu ile bir kudüsülâledesi ihtiva eden mabetlerde vuku bilmaktadır. İlâhların evleri sanılan bu mabetlerin adedi bütün Japonya'da 100.000'den fazla olsa gerektir. İbadet dua ve kurbandan-bilhassa yemek kurbanlarından-İbadettir. Her insan niyazında kendi isteklerini ifade edebilirse ibadetin gerçek merkezi, kâhinlerin resmi dualarıdır. Mâbede yaklaşmak isteyen, ancak tam bin halde temiz olmak şartıyla içeri girmeye izin alabilir. Temiz olmamak en büyük günahdır. Başka dinlerde pek kuvvetli ahlâk felsefesi Şintoizmde bulunmamaktadır. Bununla beraber Şintoizm ahlaksızdır denilemez; insanları hem dış, hem de iç temizliğine kavuşturacak bir şekilde terbiye eder. (28)

(e) Hindistan'da Kurban :

"Hindistan'ın dini duygusuna göre insan üç ayrı yoldan kurtuluşa gidebilir: Birisi ameller vasıtasıyla (yani kurbanlarla) kurtuluş; öteki bilgi ve marifet vasıtasıyla (yani tanrısal, ilâhî hakikatı tanımakla) kurtuluş; üçüncüsü ise, insanın şahıs şeklinde tasavvur edilen bir ilâhî severek kendisini teskin etmesi vasıtasıyla kurtuluştur.

"Kurbanın hiçbir memlekette, hiç bir dinde Hindistan'da görünen mikyasta önemli bir yer tutmadığını söyleyebiliriz. Kurbanların manâları birbirlerinden farklı idi; ilâhların öfkelerini teskin etmek maksadıyla takdim edilen kurbanlar yanında, hususi takdimlerde verilmişti. En eski zamanlardan kalan at kurbanı, iptidai bin hieros gamos, mukaddes ilâh, sembolleştiren bir âmel idi. Kurbanın nazik tarafları da göze çarpmaktadır. Hind dininin inkişaf ettiği zamanların tasavvurlarına göre, ilâhlar kurbanları özleyip teberruatta bulunanlara buna mukabil nimetler-uzun hayat, çocuklar ve bilhassa en çok istenilen şey, inekler-ihsan etmektedirler. Kurban ilâhların hayat kuvvetini tazelediği için bu suretle insan onlara bu kuvvetten bir kısmını vermek imkânını elde etmektedir. "Tereyağı burada senin verdiklerin nerede?" diyen dualar vardır. Böyle bir noktâ nazar inkişaf edince, ilâhlar, artık kurban takdim edeme-yani kâhine-tâbi olmuşlardır.

" Eski zamanlarda ev sahibi-bazan karısının yardımı ile ilâhlara kurbanları takdim etmiştir; evde yapılan birçok âyinlere o bakmıştır. Fakat bu kurban gittikçe müşkülleşen hazırlıkları gerektirmiştir; zühd ve Riyazet, tasfiyeler hem merasimden evvel hem merasimden sonra lâzımdı. Zaman ilerledikçe bir hakim sınıf ortaya

(28) Schimmel Anne Marie: "Dinler Tarihine giriş" Ank.1955. Güven Mat. Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi yayınları S.23.

çıkmaştı ki kurban icra edebilmek için gerçekleşen bütün bu hazırlıkları, Veda'ların olunmaları, mukaddes tabirlerin titizce ifade edilmesi gibi vazifeleri üstlerine almışlardır. Brahman denilen bu kâhin sınıfı Hindistan'ın dört kısmından ibaret olan içtimai bünyesinden en yüksek sınıfı teşkil etmiştir. İkinci sınıf muhariplerden ibarettir, üçüncü sınıf esnaf, tüccar.... gibi nev'i insanlardan teşekkül etmiştir. En aşağı sınıf başka ırklara mensup olan hademeler sınıfı idi.

"Brahman'ın işi yalnız kurban merasimini icra etmek değil aynı zamanda da sihir ve büyü yapmak idi"

Veda'larda isimleri geçen ilâhların en mühimleri İndra, Agni ve Vamna'dır .

" Agni ateşin ilâhıdır. Kurbanı yaktığı için ateş ilâhı insan ile büyük ilâhlar arasında kâhin sıfatıyla tavassut edip insanların verdiklerini onlara takdim etmektedir. Tipik bir kurban ilâhı olan Agni'nin yanında ikinci " kurban ilâhı" sonra görülmektedir. Ölümsüzlük bahseden, sarhoşluk veren bu mukaddes şarapta özel bir kurban âyini de kullanılmıştır."

" Brahmanlarda kurban hakkındaki nazari düşünceler son haddini bulmuştur. Onlarda görülen ilâhiyatçı sistemlerde, Veda'lar da olduğu gibi muhtelif ilâh ve yaratılış tasavvurları bulunmaktadır. Yaradan dünyayı ya kendisinden çıkarmış, yahut kurban ve Riyazet vasıtasıyla yaratmıştır; yahutta dünya ilâhı hakikatın bir aldanış perde veya oyunundan (maya) başka birşey değildir. "Mahlûkatın rabbi" prazapati şahsi bir yaradan, halk dininde önemli bir yer tutmuştur." (29)

(f) " Brahman'lık devrinde Hindisizm'e geçen kurban Brahman'ın cemiyette hakim bir sınıf vaziyetine çıkması ile, kurbanın tesirinin doğması birbirine karıştırılmıştır. Taittiriya Brahmana: "Allahlar kurbanlar takdim etmekle göğe nail olmuşlardır." diyor. Veda'lar da ise "bir an bile kurban takdim edilmediği takdirde Allahlar artık insanların kurban vermekten vaz geçtiklerini sanarak yağmur yağdırmıyacıkları gibi muayyen zamanlarda sabah ve akşam yapmazlar, mahsulâtı yetiştirmezler" denilmektedir.

" Hinduizm iki çeşit kanlı ve kansız kurbanları kabul etmiştir. Kanlı kurbanlar umumiyetle anne Allah namına yapılmaktadır. Bu gibi kurbanlar Allah'ın hiddetini teskin etmek, fena ruhları yatıştırmak, hastalık ve felâketlerin önünü almak, yahut bir adağı yerine getirmek gibi maksatlarla yapılır. Kurban bazan mabedin mezbahına yatırılarak hayvanın yalnız kulağı kesilmek suretiyle takdim edildiği de vardır. Kansız kurbanlar yahut takdimler ise güzel kokusu Allahlara kadar çıkararak onları memnun etmek maksadıyla ateşe tereyağı atmak, yahut Allah'ın heykeli önüne, üstüne buğday, meyva, çiçekler yahut bazan mukaddes ağaçlar nebatlar konulmak suretiyle yapılır. Budda'nın bulunduğu insani dini ananeleri sezilen Vishnuizm'in kurbanları ise, hep kansız takdimelerden ibarettir. (30)

(29) Schimmel, Annemarie S.73-90

(30) Budda, A.g.e. S.144-145

(f) ESKİ MISIR'DA KURBAN :

"Eski Mısır'da insanın mahiyeti hakkında hüküm sürentasavunları anlatmak kolay değildir; çünkü iptidai milletlerin çoğunda görüldüğü gibi, bir tek ruhun değil muhtelif ruhların mevcut olmalarına inanılmıştır. Bu inanişe nazaran Ba denilen ruh prensibi ölümden bedenden ayrılmaktadır; o hayat veren muayyen şahsiyet bahşeden bir kuvvet olsa gerektir. KA ismiyle meşhur olan başka bir ruhun bedende bulunması gayet muhtemeldir.

" Beden ile ruh arasında mevcut olarak ölümden sonra bile devam eder gibi telâkki edilen bu münasebetle inanıştan dolayıdır ki ölünün cesedi büyük bir itina ile tahnit edilip kendisine kurbanlarla duaların arz edilmesine lüzum görülmüştür."

" Bunun içinde kabirler ebediyete kadar kalacak bir meta-netle bina edilmişlerdir. Firavunların muazzam kabirleri olan ehram veya asırlar sonra Nil nehrihin batı kenarında kayalara açılmış kocaman ölü odalarında bu fikrin bir aksi sanmamız lâzım gelmektedir.

(31)

(g) YUNANİSTAN'DA KURBAN :

" Yunanlıların esaslı merasim yerleri galiba koruları idi. Homeros'tan sonraki zamanlarda büyük miktarda mabetler inşa edilmiştir. Halkın tapındığı kaba ve iptidai odun heykeller yanında bilhassa 5 asırdan itibaren pek sanatkârane ilâh heykelleri yapılmıştır. Büyük heykeltraş Fidias'ın elinden çıkan sanat eserleri insanın güzellik ülkülerini harikulade bir şekilde temsil etmeye muvaffak olmuştur. Yunan ilâh resimleri bu güne kadar gönül çekici güzelliğini temsil etmeye muvaffak olmuştur. Yunan ilâh resimleri, mermer heykelleri bu güne kadar gönül çekici güzelliğini muhafaza edip, halâ güzellik örnekleri olarak takdim edilmektedirler.

" Mabetlerde ilâhlara kurbanlar takdim edilmiş, bir kısımları da hususi bir kurban ziyafeti verilmiştir; bir kısımda kurban yakacak ateşler yakılmış veya bir vasıta ile ilâhlara gönderilen kurbanlar sunulmuştur. Demek klâsik kurban mefhumunun iki tarafı mevcuttur; bir taraftan ilâhlarla beraber yemekten dolayı onlarla bir münasebet kurmak; öbür taraftan ilâhlara insanların iştirak etmediği hediye veya kefaret armağanları takdim etmek büyük bayramlarda muhtelif mukaddes yerlerde, meselâ Olimpiada, hem sanatkârların müsabakaları hemde spor yarışları vuku bulmuştur. (32)

(h) CERMEN'LERDE KURBAN :

" Soya mahsus birkaç mukaddes yer evin dışında bir çeşme ile bir mukaddes ağacı (ekseriya bir meşe ağacı) olan bir koru içinde itibar olunmuşlardır. Mabetler oldukça geç galiba Romalıların tesiri altında bina edilmiştir; orada kanlı kurban bayramları yapılmıştır. Halbuki babadan oğula intikal eden bir kâhinlik yoktur. Kâhinler hususi bir terbiye geçirmek mecburiyetinde degillerdi;

(31) Schimmel, "Dinler tarihine giriş" S.27

(32) Schimmel, A.g.e.S.43-52 (5.y)

Komplike âyinlerde mevcut değildi. Ailenin reisi kurbanlarını istediği gibi takdim edebilirdi; çünkü kâinlere mahsus bir esrarengiz muafiyet yoktu. Şimal memleketlerinde evlerde yapılan bayramlar hayatın en üstün zamanları idi, o merasim onlara iştirak edenlerin uğurlarını hususi yemekler yemek ve şarap içmek suretiyle tazeleştirip gelecek için kuvvetlendirmek maksadıyla icra edilirdi. Bunun içinde en önemli hadiseye, her mühim işe yalnız böyle bir bayram yapıldıktan sonra başlanırdı. Bu hususi bayramların başka güneşle ve senenin gidişi ile alâkalı olarak (kış başlangıcında, kışın ortasında, yaz başlangıcında) üç büyük tören yapılırdı. (33)

(1) "KELTLER'DE KURBAN :

"Keltler taş devrihin son zamanlarında oturdukları Avrupadan bir taraftan garbî Avrupa ve İngiltere'ye öbür taraftan Anadolu'ya kadar yayılmışlardı. Bu sahanın pek geniş olmasına rağmen Kelt dininde bir kaç müşterek tasavvur göze çarpmaktadır."

"Keltler'de ilâhların muayyen bir ilâh ulkesi yoktur; Tepelerde adalarda veya korularda oturur gibi telâkki edilmişlerdir. Kentlerin en mukaddes yeri, içinde âyinler yapılan koru idi; mabet binaları ise her halde yalnız Romalı'ların tesiri altında inkişaf etmiştir. En mukaddes ağaç meşe ağacı idi. Irmaklarla, çeşmeler ilâhalarla canlandırılmıştır."

"Âyinler pek vahşice idi; Romalı müellifler, Keltlerin ilâhlarına barıştırmaya ve şükran kurbanlarında kaç insan öldürdüklerinden dehşet ve korku ile bahsetmektedirler. Bu kurban âyinleri dini merkezi olduklarından, bir insan onlara iştirak etmekten men etmek kendisini en ağır cezaya maruz bırakmak demektir. Âyinleri icra eden kâhinler, teberru ve falcılık eden Druid'ler idiler; bunlar "ilâhların lisaniyle konuşup" âyin kehanet gibi dini usullere vakıf oldukları için hayatın bütün taraflarında, siyasete bile büyük bir tesir ve nüfuzu haiz olmuşlardır. En asil aileleri azalan kadınlar dahil olmak üzere, Druid'liği öğrenmişlerdir. Bu kâhinlerin hususi bir teşekkülünün mevcut olması muhtemeldir. "Klâsik devrinin müelliflerine inanırsak Druid'liğin felsefe sahasında derin bilgileri vardır. (34)

(i) İSRAİL'DE KURBAN :

"İsrafl milleti dünya din tarihinde gayet mühim bir yer tutmuştur denilebilir. İlâhî vahye dayanan bu dine, Allahın istek ve emirlerini bildiren Peygamberler tarafından özel bir şekil verilmiştir."

"İsrafil dininin tarihi gelişiminin ana hatları şöyledir: "Sani mıntikasının garp kısmında (meselâ: Ken'ân, Suriye, Fenikya) hüküm süren eski din, bilhassa verimlilikle alâkadar olan merasimden ibarettir.

(33) Schimmel :A.g.e.S.62

(34) Schimmel :A.g.e. S.63

Milletlere göre isimleri değişen bir ilâh, tabiatın gidişini idare edip insanın hayatınadatanzım eder gibi tasavvur edilmiştir. İlâh- lara kurbanlar sunulmuştur; bilâhare Ken'ân'da insan kurbanları ve büyük miktarda çocuk kurbanları, takdim edilmiştir. İlâhın hiddetini- teskin etmek için yalnız en kıymetli mal, erkek çocuklar kâfi görül- müştür. Ken'ân'a (M.S.2000 den beri) gelen her halde Arabistan ve Irak'tan muhaceret eden İsrailîliler ise bedevi bir kültüre mensup, iptidai milletlerin hepsi gibi o zaman pek derin bir Tanrı anlamına henüz varmamış bir kabile idi. Muhtelif maddelerde peyda olan tabiat üstü kuvvete inanmışlardır; bu maddelerin en önemlisi kan idi : Her ahidde, her mühim âmelde biraz kan dökmek lâzımdı. Halbuki odun ve başka şeylerde de mukaddes taşlara hususi bir hürmetin gösterilmesi gayet muhtemeldir; taşların özel bir kuvvetine inanmalarına, Yakup'ın Beth-El'de görüp anlattıkları bir işarettir. Yakup başını bir taşın üstüne koyduktan sonra rüyasında göklere çıkan bir merdiven ve artık Rabbin kendisini görmüştür.

" Ve Yakup uykusundan uyanıp dedi: Gerçek Rab bu yerdedir, ve ben onu bilmedim....Ve Yakup sabahleyin erken kalktı, ve başı altına koymuş olduğu taşı aldı, ve onu bir direk olarak dikti ve tepesine zeytin yağı döktü" (Tekvin 28)

" Büyük Peygamberin sözlerinde gittikçe vazih olan bir ta- savvur, yani kendisi Allaha vakıfeden bir kaşbin her kurbandan önemli ve kıymetli olmasına kani oluş, en güzel ifadesini 51 mezunuda bu- lunmuştur."

"Ya Rab dudaklarını aç ve ağzını senin hamdini bildirsin. Çünkü sen kurbandan zevk almazsın yoksa arz eylerdin. Yakılan tak- dimelere razı olmazsın.

Allahın kurbanları kırılmış ruhtur; ey Allah kırılmış ve ezilmiş yüreği hor görmezsin "

"Yahudi ibadeti mukaddes yerlere ihtiyaç göstermiyen ilk ruhani ibadet sayılabilir." (35)

(d) Sami dinlerde kurban :

Sami dinlerde ilâhın huzur ve mevcudiyetinin işaret ve alâmeti yanına geldiği zaman o ilâhlarla temasda bulunulduğuna inanılır. Eski Sami dinlerde bu işaret ve alâmet hem mezbaha hemde mukaddes bir taştır. Mukaddes taşın iptidai vazifeleri zannıyla mezbaha arasında taksim edildiği için bunlar yanyana durur. Tam ilâhın mevcudiyetini teslim ettiği gibi mezbahada abidin takdimle- rini kabule hizmet eder.

İsrailîliler babil'deki uzun esaret senelerinde ilâhla- rına kurbandsız ve takdimesiz yaklaşabilmek kabil olduğunu öğren- mişler Ken'an iline avdet ettikleri zaman artık dinlerinin eski şek- line dönmemişlerdir. Fakat bir mezbaha inşa etmişlerdir.

Eski zamanlarda her şehrin kendisine mahsuz bir mezbaha- sı olduğu için mahalli harim ihramın ziyafeti hem kolay hemde hayatın en mühim hadisesini takdisin temsilcisi idi. Halbuki bu yeni şeriat dahilinde günlük kurban ibadetini imtazaç ettirmek imkân- sızdı.

Levliler şeriatında kabul edilen başlıca üç kurban şekli vardı:

(a) O'la : Yakma kurbanı

(b) She'lan pebak: Esasını kurban eti teşkil eden yemekle uygun kurban.

(c) Hatlah: Günah kurbanıdır.

Bahrani kurbanlar hususunda kabul, iltibayit edebiyatından açıklıkla çıkarılabilecek kat'i farklar şunlardır;

(1) Hayvan ve nebati : Zebah minba takdimeler arasındaki fark.

(2) Ateşle yakılan takdimelerle sadece mukaddes sefereye vasıl edilen takdimeler arasındaki fark.

(3) Mezbahada istihlâk edilmek üzere tamamen ilâhın teslim yahut hizmetine amâde bulunduğundan, abitlerin Allah'ı ile birlikte mukaddes şeylere beraber iştirak ettikleri kurbanlar arasındaki fark.

Alelaide kurbanlar, kesildikten sonra kanı mezbahaya serpilerek barsak ve yağları ile sair bazı azası yakılmakla beraber kurban etinin büyük bir kısmı bir kurban ziyafetini teşkil etmek üzere takdim edene bırakılan kurbanlar bu son sınıfa aittir.

Sami dinlerde Kurban Maddesi :

Kurbanların; elbiseler, silâhlar, hazine v.b. gibi neziri takdimelerden farklı olmak üzere, hayvani, nebati takdimelere ayırmak, yenilen, içilen güzel kokulu maddelerden seçilmiş olması gerekir.

Levliler kitabına nazaran; yenmesine müsaade edilen ve kurban edilebilecek hayvanatın bir listesi açıklanmaktadır. Bunlar tehir ve dört ayaklı olan hayvanattır.

Aynı dört ayaklı hayvanat, kurbanlar münasebetiyle mabetle ruhbanaya tediye edilen adetlerin tarifelerini bildiren Karlaca kitabelerinde Hieropolis'te (Pamukkale) dört ayaklı bir hayvan olduğu halde İsraililerde devenin yenmesi ve kurban edilmesi memnudur. Buna mukabil Araplarda deve umumî bir gıda maddesidir.

Yunanlılarda yendiği gibi aynı zamanda kurban dahi edilen domuz Samiler için memnu bir gıdaydı.

Putperest Haramlılar domuzu kurban ederler ve senede bir defa domuz eti yerlerdi. Bu merasim Kıbrıs'ta Sami "Afrodit ve Adonis ibadeti münasebetiyle dahi görüldüğü için kadimdir." Afroditin kadim ibadetine her ne kadar domuz kabul edilmemiş ise de yine Kıbrıs'ta yabani domuzlar senede bir defa nisanın ikisinde kurban edilirdi. Aynı kurbanın Eshiya kitabesinde diğer iki temiz hayvanat ile yani köpek ve fare ile müştereken tesadüf ediyoruz. (36)

Keldanilerde ise domuz kurban edilmediği hususunda âlemler ittifağ ediyorlardı. Fakat Mösyö Craig'in neşretmiş olduğu metinlerle tercüme eden rahip Martin domuz kurbanının mevcudiyetini ispat etmiştir. Araplar Gazal'i eksik bir kurban telâkki ederlerdi. Tamah-kâr bir kimse koyun yerine Gazal kurban ederdi.

Levliler kanunu tarihi merasimlere münhasır olmak üzere kuşlar arasında kurban edilebilecek hayvan olmak üzere yalnız güvercin ve kumaruları kabul eder, Suriyeliler kumru yemezler, kumruya temas etmek bir kimseyi bir gün napak ederdi. Finike ve Filistinlilerde kumru mukaddes bir hayvandır.

Sami'lerde de güvercin yenmez, güvercine dokunulmazdı. Romalılarda güvercin Venüse kurban edilirdi. Romalılar da Venüs ibadeti esasen Astarte'nin refiki olmak üzere güvercin hususi bir tefkire müzekker olduğu Eryx harimel haramında neşet etmiştir. İbranilerde güvercin ancak müstesna zamanlarda kurban edilirdi. Samilerde kumrulara ibadet ederler, mukaddes kumrular Mekke'de dahi mevcuttur.

Kumru, İbranilen içinde temiz bir kuş olduğu katidir. Balık İsraililerde yenir fakat kurban edilmezdi. Bilâkis Putperest komşuları için Astarte âbitleri ve bütün Suriyeliler için balık yahut hiç değilse bazı nevilere memnu bir adettir. Balık yiyenlerin vücudunda yaralar peyda olacağına itikat edilir, ancak fevkalâde hallerde kurban edilirdi.

Köpeğinde kurban edildiğini eşkiya kitabelerinden anlamaktayız. Dara Kartacalıların beşeri kurbanlar takdim ve köpek eti yemelerini men etmiştir. Haramlılarda köpek mukaddes bir hayvandı ve Haramlılar köpeği kurbanı takdimelerde bulunurlardı.

Şarapta meşrubat takdimelerinde hususi bir madde olmakla beraber kurbanın muntazam bir mütevakıfıdır. Muhtelif kurbanlara nazaran şarabın mütevakıfıda tesbit edilmiştir. Yakma kurbanı her bir kuzu için meşrubat takdimesi olarak birer bir şarap arz edile eylemiş.

Yunanlılarda Argos yerlerde ilham almak için kan içilirdi. Beni İsrail'de süt her ne kadar umumî bir gıda maddesi olsada, İbrani kurbanında sütün mevkii yoktur. Fakat süt dökme (Libastion) Araplarda ve Kartacalılarda kullanılıyordu. Esasen arapların ekserisi çok fakir olduklarından bu takdimelerin fevkalâde zannedilenlerden daha çok mevkii vardır.

M.Ö. 410 senesinde Pitracca Araplarının icra ettiği hususi bir kurban tarzını Nilus tasvir etmiştir. Buna nazaran Araplar sabah yıldızına Tuluğdan evvel büyük bir acele ile bir deve kurban ediyorlardı. Bu acelenin sebebi sabah yıldızının kurban esnasında hazır bulunmasını temin etmek olduğu aşikârdır.

İbranilerde nebati yahut hububat takdimeleri bilhassa ilk mahsul şeklinde takdim edilmekle beraber bu takdimeler en çok kullanılan hayvani bir kurban ekliyerek takdim eden bir İbrani bu takdimesini daha cömert kılmayı temin eden bu maddeleri ilâve etmesi icap ederdi. Sami'lerde muhtelif takdimeler arasında en mühimi hayvani kurbanlardır.

Sami'lerde mukaddes vergi zirai mahsulattan eda edilen ilk mahsulat takdimesi ve öşürler münasebetiyle tahaddüs ediyor. (37)

Bedevi Araplarda vergi haraç suretiyle veya himaye mukabilinde diğeri bir kabileye veya şeyhine vaki bir tediye başka birşey değildir. En eski vergi fikrinin İbranilerde de bu prensibe istinat ettiği muhakkaktır. Bütün Sami ülkelerde din ve ticaret yekdiğeriyle yakından münasebattardır. En büyük ve zengin mabedlerin büyük ticaret merkezlerinde inşa edilmiş olduğunu görüyoruz.

İbranilerde olduğu gibi Araplarında Hac ziyafetine birer takdime götürdükleri görülüyor, isede bu takdimeler yalnız yabancı Allahların ibadetına münhasırdır.

Araplar'da uluhiyete tediye edilen muayyen bir vergi mahiyetini arzeden yegâne kurban ilk doğanların kurbanı Feradır. Bu kelime ilk doğan yavru ve kuzu manasını ifade etmekte olduğu hadisle teyid edilir. Arapların bu kurbanı eski İbrahi şeriatına tevfi kan doğumdan sekiz gün sonra takdim edilmesi icap eden sığır, öküz ve koyunlardan ilk doğanların kurban edilmesi kanununa ilhak edilir.

En eski ibrani şeriatının harimülehram için istediği şey ilk mahsulat takdimesidir. En eski İbrani Harimülehramlarında mülük devrinden evvel yapılan ziyafetlerin umumi vergi mahiyetini haiz olduğu aşikârdır. Buradaki harimülehramın zulüm ve insafsızlık merkezi bulunduğunu Anos açıkça kaydettiği gibi esasen bu kanat kitabın heyeti umumiyesinde inikas etmektedir. Bu vergiler Şimali İsrailde vaki olduğu gibi suistimale müsait oluyordu. Binaenaleyh ibadet daha ziyade muhteşem şekillere tahavvül ettiği zaman bu büyük masrafın tesviye ve idamesi için muayyen bir vergi tarhı zaruri telâkki edilince derhal öşür zuhul etmiştir. İlk mahsulat takdimesi bizzat ibadet edenler tarafından mezbahaya getirilen ve edasından dolayı ibadet edenin yalnız kendisine ve vicdanına karşı bulunduğu hususi bir kurban olduğu halde, öşür resmi ve umumi dinin icra ve idamesi için cemiyetin ibadet yerlerine vaz ve tarh ettiği umumi bir tekliftir. Eski İsrail'de öşürler münhasıran değilse bile hassaten harimülehramda umumi ve resmi ziyafetlerin ihzarına sarfedilmiştir. Abidler ve Allahının birlikte iştirak ettikleri ve başlıca mukaddesi hayvani kurban (zebah) olan kurbanı ziyafete gelince; bu da menşesinde bir vergi olmak üzere uluhiyete eda edilmiş olan hububat takdimelerinden tamamen ayrıdır.

"Vakıa hususi eşhar kendi nezrlerini ve ihtiyari takdimeleriyle, kendi allevi ziyafetlerini icra etmekte devam etmişler isede, Bunların dinin umumi ve resmi kısmına mahsus umumi bir vergi olan aşardan tamamıyla ayrı şeyler olduğu meydandadır." (38)

J. İSLÂMIYETTE KURBAN :

Şimdi islâmiyette kurban ve kurbanla ilgili görüşlere geçelim;

İslâmın kutsal kitabı olan kur'anda kurban ile ilgili sureleri Ömer Rıza Doğrul'un "Tanrı buyrugundaki tefsirlerini ve söz konusu sureleri aynen alarak islâmiyetin kurban hakkındaki görüşünü belirtmeye çalışalım.

Kurban kesmek esası, şu veya bu şekilde bütün dünya milletleri tarafından kabul olunmuştur. Fakat cihangümlü mahiyeti haizdir. Kurban kesmek zahiri bir harekettir. Fakat bu hareketin müslümanlık nazarındaki mahiyeti bambaşkadır, ve hedefi eski dinlerin hedefinden ayrıdır. Eski dinlerde kurban kesmek murat, gazaba gelmiş ilâhların gazabını teskin etmek, yahut irtikap edilmiş suçların seyyie ve vebalinden kurtulmak gibi şeylerdi. İslâmiyet nazarında kurban kesmekten murat, bu zahiri hareketi yapan insanın hak davası uğruna da bütün menfaat ve arzularını fedaya hazır olduğunu, icap ederse bu mukaddes dava uğrunda öz canını bile fedadan çekinmeyeceğini göstermesidir.

"Onun için kurbandan bahseden sözleri müteakip Allah'ın vak-taniyetinden bahsedilerek insanların münhasıran O'na teslim olmaları icap ettiği gösterilmektedir. Çünkü insan muhabbetinin yegâne hakiki hedefi hayatın yegâne hakiki gayesi Ödür. "Her ümüt için, kurban kesecek yer yaptıkki orada Allah'ın rızık olmak üzere verdiği dört ayaklı davayı keserken Allah'ın adını anırlar. Sizin mabudunuz, bir tek mabuttur. Ona teslim olunuz. Öz yürekli mütevazı (insanlarıda) müjdele " " Bu öz yürekli mütevazı insanlar, Allah anıldıkça kalpleri titrer, başlarına gelen sıkıntılara karşı dişlerini sıkıp katlanırlar. Namazı dosdoğru kılarlar. Kendilerine ihsan ettiğimiz rızıktan harcederler" bir hayvan kesilirken Allah adıyla kesilir. Burada müslümanlara burdaki maksadın ne olduğu anlatılıyor. Maksat Allah adını kupkuru anmak değildir. Hayır, Allah adı anılırken O'nun heybetinden yürekler titremeli, maksat müslümanların üzerinde hâkim oldukları her hayvanı kurban ederken, kendi hayvanları yanında yaradan, yaşatan Tanrı yolunda nasıl feda edeceklerini düşünmeleridir. Onun için kurban kesmekten bahseden azmi celili müteakip sıkıntılara göğüs germekten, her felâkete karşı sabretmekten bahsolunuyor.

"Müslümanlık kurban kesmek bahsi dolayısıyla müslümanlara hak davası uğrunda nasıl fedakâr olacaklarını öğretiyor." Dedelere gelince onları sizin için Allah dininin, nişaneleri arasına koyduk" Mekke'ye deve götürüp kurban kesmek, ilâhi dinin zahiri nişanelerindendir. Asıl din ise Allah'a teslim olmak ve her şeyi onun yolunda feda etmektir. " Onlarda sizin için hayır vardır. Onlar saf halinde dururken üzerlerinde Allah'ın adını anın onlar yan üstü yıkılınca etlerinden sizde yiyin, kanaatkâr fakiride, dilenenide yedirin! Kesilen hayvanların eti, atılmıyacak fakire muhtaç gıda teşkil edecektir. Hac esnasında kesilen etlerin çoğu gömülür. Bunlardan istifade etmenin yolunu bulmak Kur'an-ı Kerim'in emrine daha muvafıktır. "Biz onları size böyle müsahhar kıldıkki şükredesiniz. Onların etlerinde, kanlarında hiç bir zaman Allah'a erişmez. Sizden yana Allah'a erişen sizin takvanızdır." Bu ayet asıl kabul olunan amelin kurban kesmek gibi zahiri hareketin değil, fakat onda mündemiç olan derin ve yüksek mahânın kabul olunduğunu katiiyetle gösteriyor. İslâmiyeti, seramoni dini sayanlar bu sözlere dikkat etmelidirler." Haktealâ onları size müsahhar kıldı ki, sizi doğru yola ilettiği için onun şanını yüceltesiniz. İyilik edenleri de müjdele.

Şüphesiz yokki Allah müminlerin üzerinden (ezaları) defeder. Şüphesiz yokki Allah, her nankörü sevmez" Hak teâlâ müminlerin üzerinden müşriklerin ezasını defediyor. Kur'an müslümanlara kurban kesmenin asıl hakiki manalarını öğrettikten sonra onları mücadeleye davet ediyor, onların da mukaddes dava uğrunda canlarını feda edecekleri zamanın yaklaştığını haber veriyor. (39)

" Nuh bizi çağırdı, bizde onun duasına icabet ettik. Onuda arkadaşlarımızı da en büyük felâkettten kurtardık. Onun zürriyetini yüzünde payidar ettik. Ve sonradan gelen nesiller arasında onun namını ihya ettik. Bütün milletler arasında Nuh'a selâm olsun, biz iyilik edenleri böylece mükâfatlandırırız. Çünkü Nuh bizim mümin kullarımızdandır. Sonra ötekileri de suda boğduk. Muhakkak ki İbrahim'de onun taraftarlarından. Hani İbrahim Tanrısına tertemiz bir yürekle gelmiş Atasına ve kavmine : " nerelere tapıyorsunuz? bırakarak, uydurma, sahte bir takım mabutlarımızı? o halde bütün alemleri var eden Tanrıyı ne sanıyorsunuz? " demişti. İbrahim yıldızlara baktıda putlara tapmaktan nefret ediyorum (ızdırıp duyuyorum), dedi. Kavmi yüzlerini çevirip gittiler. İbrahim onların mabutları tarafına gizlice dönüp onlara "yemek yemez misiniz?" dedi, (mabutlar cevap vermeyince) onlara "ne diye cevap vermiyorsunuz?" diye sordu. Sonra bir kimse görmeden sağ eliyle onları vurup kırdı. İbrahim'in kavmi koşu koşu ona doğru geldiler, İbrahim " Siz elinizde yonttuklarınıza mı tapıyorsunuz?" dedi. Halbuki Allah sizi de tapıklarınızı da yarattı. Onlar "İbrahime mahsus bir bina yapalım, içini odunla doldurup ateşleyin, sonra onu kızgın ateşe atın" dediler. Onlar İbrahim'i tuzaga düşürmek istediler. Bizde onları hüsrana uğrattık. İbrahim "Ben tanrının yolunda gidiyorum. O beni doğru yola iletir" dedi. Sonra Ulu Tanrım... Bana hayırlı bir evlât ihsan eyle" dedi bizde ona uslu, uysal bir oğul müjdesini verdik. (Bu oğul) babasıyla birlikte çalışabilecek bir yaşa bastığı zaman İbrahim O'na "Oğlum dedi, rüyamda seni kurban ettiğimi gördüm. Buna ne dersin, düşün?....." O'da : "Babacığım sana emrolunan şeyi yap, dedi. Hak teâlânın dileğine karşı beni sabredenlerden bulacaksın her ikiside boyun eğdiler. İbrahim oğlunu alın üzere yere yatırdı. Bizde ona nidâ ettik "Ey İbrahim gördüğün rüyanın hükmüne yerine getirdin. Biz böylece iyilik edenleri mükâfatlandırırız." Hiç şüphesiz yokki bu en şiddetli imtihandır. Biz onun yerine büyük bir kurban verdik. (40)" (Bu kurban bir koçtur ona büyük kurban denilmesinin sebebi o günü hatırlatmasıdır.)

İslâmiyette kurban vacip bir ibadettir. Vucudiyet delili Kur'an-ı kerimdir. Kevser süresinde şöyle buyuruluyor: "Ya Muhammed hiç şüphesiz biz sana Atiyye ve ihsan olarak Kevser'i verdik. Öyle ise sende Râbbin için namaz kıl ve kurban kes, nesli adı sanı kesilecek olan sen değil, asıl sana buğzeden, kin tutanın kendisidir."

(39) Doğrul Ömer Rıza :Kur'an-ı Kerim İacc süresi II.C.544-545

(40) Doğrul, Kuran'ı kerim. Cüz.23. Süre:37.S.702-703-Bölüm.3 Sâffat süresi.

" İşte müslümanların Zilhiccenin onuncu gününe tesadüf eden kurban bayramında kıldıkları bayram namazı ve kestikleri kurbanlar, Cenab'ı Rabbil Âleminin adiyye ve ihsan olarak verdiği kevsere karşı kullarının bir şükranesidir.

"Abdullah İbni Ömer Hazretlerinin buyurdıkları gibi "Peygamber efendimiz (S.Al.)Medinede buldukları müddetçe her sene kurbanlarını kesmiş ve hali vakti yerinde olan müslümanlarda kesmişlerdir." Resulu Ekrem efendimiz kurbanlarını bazan vekâleten kestirirler, bazanda bizzat keserlerdi. Cabir (R.A.)den rivayetle şöyle demiştir: "Peygamber (S.A.S.) ile beraber musallada edha namazında hazır bulundu.Hutbesini bitirince minberden indi bir koça vardı.Resulüllah onu bismillâhi Vallahü Ekber bu benden ve ümmetimin,kurban kesmiyenlerinde diyerek kendi elleriyle zebh ettiler."

" Peygamber efendimizin en son kurbanları veda haccında kestikleridir.Minadaki hutbelerini irad buyurduktan sonra Menhar'a gelerek Medine'deh gönderdikleri Altmış üç deveyi bizzat kesip, Hz.Ali'nin Yemenden getirdikleri otuz yedi devenin kesiminide O'na havale buyurmuşlardı.Kesilen bu develerin etlerinden birer parça alınarak bir çömlekte pişirilmiş Peygamberimizde onun etinden ve suyundan yemişlerdir."

" Resûlü Ekrem Efendimiz müddeti risaletlerinde kurban vecibelerini asla terketmedikleri gibi,müslümanlara da her sene kurban kesmelerini emretmiştir.(41)

Buraya kadar gelerek kurban,gerek nezir ve gerekse Adak'ın çeşitli toplumlardaki anlayış,işleyiş ve yorumlanışlarını anlatmaya çalıştım.Şimdi Ankara ve çevresinde kurban ve adakla ilgili olarak yapılan pıratikleri gözlemlerime dayanarak bu günkü sunuluş biçimlerini içinde izleyelim :

A. ANKARA ÇEVRESİNDE KURBAN :

1. ARAŞTIRILAN KÖYLERİN ÖZELLİKLERİ :

Köylerin hepsi umumiyetle çiftçidirler,fakat bunun yanında,köylerinde işçi olarak dışarıya çalışmaya gidenler vardır.Bü köyler:şunlardır :

- a. Bayındır,
- b. Karayakup,
- c. Yenikayı,
- d. Kayaş,
- e. Eryaman'dır,

(a) Bayındır:

Çankaya İlçesinin Merkez bucagina bağlıdır.

Nüfusu : 418 erkek,436 kadındır. Toplam nüfusu 854 tür.Hane sayısı 171 dir.Bir Okulu,Camii,Köy odası,köy standartlarına uygun yolu vardır.Eğitim odası,içme suyu,telefono,saglık ocağı,jandarma karakolu yoktur.Bunlar geçimlerini çoğunlukla çiftçilikle,geri kalanları ise yoğurt ve sütçülükle ve dışarıya gidenlerde fabrika işçisi olarak çalışmakla sağlarlar.

(b) KARAYAKUP :

Keskin İlçesinin, Çelebi Bucagına bağlıdır. Nüfusu 184 erkek, 221 kadındır. Toplam nüfusu 405 dir. Okulu, Camii, devletçe yapılan içme suyu, köy standartlarına uygun yol, köy ebesi ve sağlık memuru, jandarma karakolu vardır. Eğitim odası, telefon, Elektrik, sağlık ocağı yoktur. Bunlarda geçimlerini, hayvancılık ve çiftçilikten sağlarlar, ticaret yaparlar.

(c) YENİKAYI : (ZİRKAYI)

Yenimahalle ilçesinin Yenikent bucağına bağlıdır. Nüfusu 552 Erkek, 497 kadındır. Toplam nüfus 1039 dur. Okulu, eğitim odası, camii, içme suyu, köy yolu, elektrik ve sağlık evi vardır. 113 hane bulunmaktadır. Burada tahıl ve bahçe ziraatıyla hayvancılık yapılmaktadır. Burası Arkeoloji sahasında önemli bir yer tutmaktadır. Köyün güney batısında Sarı in mağaraları vardır. Bu mağaraların bir ikâmet yeri olarak kullanıldığı pencere v.b. gibi bazı şeylerden belli olmaktadır. Sarı İn mağarasının bir kilometre batısında Hisar vardır. Bu dik bir kaya ve etrafındaki duvarlardan ibarettir. Burada Muzaffer ÖZDEN adlı bir kayıllı ağız genişliği 50 cm. çapında, yüksekliği 2 metre olan ve 30 teneke buğday alabilen bir küp bulunmuştur.

Orhan ve Osman Gazi zamanında söğüt kasabasına yerleşmiş olan Kayı aşiretine mensup yedi hane buraya yerleşmiş ve Kayı köyünü teşkil etmişlerdir.

(d) KAYAŞ :

Ankara'nın doğusunda iki dağın arasındaki bir düzlükte bulunmaktadır. Nüfusu 280 kişidir. Bunun 159 si kadın, 130'u erkektir. Kırk hanelidir. Buraya yakın olan Karapürçek ve Tatlar köyünden gelip yerleşmişlerdir. Bahçecilik yaparlar ve şehire işçi olarak giderler.

(e) ERYAMAN :

Yenimahalle ilçesinin Sincan bucağına bağlıdır. Nüfusu : 449 Erkek, 381 kadındır. Toplam nüfusu: 830 dur. Okulu, camii, içme suyu yolu vardır. Köy okuma odası , elektrik, telefon, Sağlık ocağı, Jandarma karakolu yoktur. Hayvancılık ve çiftçilikle geçimlerini sağlarlar. Bir kısmı çalışmak için şehire gider.

2. KURBAN HANGİ VESİLELERLE KESİLİR :

Köylerde kesilen kurbanları üç sınıfa altında toplayabiliriz.

- a) Adak kurbanı,
- b) Akika Kurbanı,
- c) Kurban bayramında kesilen kurban,

Adak Kurbanı Kayaş'ta en önemli yeri teşkil etmektedir. Hemen her fırsatta adak olarak kurban kesilir. Burada çocuğu olmayan hanımlar dedelere ve yatırlara giderek bir kurban adarlar, adakları kabul olduğu zaman bu dedenin veya yatırın bulunduğu yerde veya evlerinde adaklarını yerine getirirler. Fakat çoğunlukla yatırın bulunduğu yere gidilmektedir. Kayaş'ta bu durum eskiden ol-

makla beraber halâ devam etmektedir. Burada kurban olarak, davar, koyun, koç kesilmektedir. Şayet burada bir ailenin çocuğu yaşanıyorsa, o zaman o aile " bir çocuğum olurda yaşarsa ona bir kurban keseceğim" der. Şayet dilekleri olursa aile adağını yerine getirir. Eskiden bu adet burada yaygın bir durumdayken şimdi seyrekleşmiştir. Bu dilek için kesilen hayvanlarda; Koyun, koç, dana ve inek gibi hayvanlardır." (42)

Burada rastladığım tipik bir adette; bir ailenin oğlan çocuğu olunca kurban kesmesi, Kurban bir tane kesiliyor. Bu kurbanı niçin kestiklerini sordüğüm zaman bana "âdet böyle" dediler. Ben bunu oğlan çocuğumun aileye daha çok yardımcı olması dolayısıyla daha fazla istendiğini ve kurbanın bir sevinç işareti olarak, yani Tanrı'ya şükran borçlarını ödemek için kestiklerini tahmin ediyorum.

Kayaş'ta ev yaptırırken temele kurban kesilir. Buda evin hayırlı uğurlu olması ve evi yapacak işçilerin, iş esnasında başına bir kaza gelmemesi içindir. Herkes bu kurbanı mutlaka keser. Bu kurban o ailenin bütçe durumuna göre ya bir tavuk veya bir koyundur.

Bayındır köyünde de sünnette kurban kesilmektedir; kurban evin en yaşlı erkeği (baba veya dede) tarafından "Allahın emri" olduğu için kesilmektedir. Bu kurbanlar Deve, inek, koç, koyun gibi hayvanlardır. Bu kurbanla beraber yemekte yanında verilmektedir. Sünnet esnasında kadınlar iki gece kına gecesi yaparlar.

Bayındır, Yeni Kayı ve Karayakup köylerinde nişanlı olan kıza kurban bayramında, erkek tarafından kurbanlık olarak bir kurban hediye edilir. Bu koyun, koç, dana olabilir. Sakat olmaması gerekmektedir. Gönderilen kurbanın sırtı boyanır ve boynuna altın takılır, üzerine bir elbiselik kumaş konularak gönderilir.

Yeni Kayı da yeni alınan mülk veya büyük bir eşyanın, hayırlı ve uğurlu olması dileğiyle kurban kesilir.

3. KURBAN BAYRAMI :

a) Araştırılan köylerde kurban bayramı nasıl kutlanmaktadır:

Bütün bu köylerde kurban şariat hükümlerine uygun olarak kesilmektedir. Genellikle kesilecek hayvan daha evvel alınarak eğer zayıfsa beslenir, kurban bayramının birinci günü bütün köylerdeki aileler erkenden kalkarlar. Kurban kesecek olan aileler (ki bunlar hali vakti yerinde, kurban kesmeye müsait olanlardır.) hazırlığa saşlarlar. Kurban bayramının diğer günlerinde ise köyde tam bir bayram havası esmektedir. Küsler barışmakta veya barıştırılmaktadır. Aileler içinde birbirine kırgın olanlar barışır ve birbirleriyle iyi geçinmeye çalışırlar. Davullar çalınarak eğlenilir, bayramlaşmaya giderler.

b) KURBAN HAYVANLARI :

Kurban hayvanları bu köylerde daha ziyade koyun olmakla beraber, deve, koç, kıl keçisi, sığır, da kesilir. Kesilecek hayvanın bütün azalarının tam olması şarttır. Doğuştan tek kulaklı, kör, dilinin, kulagının, kuyruğunun, memelerinin yarısı eksik, dişleri dökülmüş olup, kırda barınamıyan, zayıf olan, hastalığı etine işleyip zayıf düşen, uyuzlu, boynuzu kırılan hayvanlar kurban edilemezler.

Bunlardan daha az kusurlu olanlar kurban edilirse de mekruhdur. O halde Allah rızası için kesilecek kurbanların her türlü ayıp ve kusurlardan salim olmalarına dikkat edilmelidir. Koyun ile keçi birer yaşını ya bitirmiş olmalı veya koyunlar yedi sekiz aylık olduğu halde birer yaşında imiş gibi gösterişli olmalıdır. Tavuk, horoz, kaz gibi ehli hayvanlar kurban olamaz. Etleri yenilen vahşi hayvanlarda kurban olamaz. Bir koyun veya keçi yalnız bir kişi namına kurban olabilir. Bir deve veya bir sığır ise birden yedi kişi namına kadar kurban edilebilir. Kurbanlık hayvan kesilmeden doğursa yavrusu ile beraber kesilir. Çünkü bu anasına tabidir.

c) KURBAN KESME:

Kurbanın kesilecek zamanı kurban bayramının birinci, ikinci üçüncü günüdür. Fakat birinci günü kesilmesi daha iyidir. Kurbanlar şehirlerde veya bayram namazı kılınan yerlerde namazdan sonra, Bayram namazı kılınmayan köylerde, göçebelikte de, günün fecrinden sonra kesilir.

Kurban eziyet etmeden kesilecek yere götürülüp sağ omuzu üzerine, kibleye karşı yatırıldıktan sonra (Bismillâhi Allahü Ekber) derdemez, keskin bin bıçak ile (20 cm. olacak) kesilir. Nefes ve yemek borusu ile şah damarlarının kesilmesi lâzımdır. Yalnız üç tane sinide kesmede caizdir. Birden murdar ilige inmek mekruhdur. Kurbanın Allah indinde kabulü için iki rekât namaz kılınır. Arkasından Allah'a dua yapılır.

Bıçağa okunan dua şöyledir; "İnne salâti ve nüsiki ve mahyeye ve memati lillâhi Rabbil alemin la şerike lehü ve bizalike ümirtü ve ene evvelil müslimun."

KURBANA OKUNAN DUA :

"İnni veccehtü vechiyye lillezil fedasassemavatü vel arza hanifen vema eneminel müşrikin."

Şayet bir deve kurban edilmek isteniyorsa bir ayağı bağlı ve üç ayak üzerine kaim olarak gerdanından boğazlanır ki buna (NAUR) denir. Çene altından kesilmesi de caizdir. Sığır ve davar ise sol yanına yatırılıp üç ayağı bağlanmak suretiyle sağ yanına yatırılarak kesilir ki buna da (ZEBH) denir. Her iki halde de kurbanların cepheleri kibleye gelecek surette ayarlanır: ("Bismillahi Allahü ekber" diyerek kesilir. Maksat kurbanlık hayvanı boğazlayıp kanını akıtmaktır. Bu olmadıkça kurban vecibesini yerine getirilmiş olmaz.

Bir kimse elinden gelirse kurbanını kendisi kesmelidir. Elinden gelmezse munasip bir müslümana kestirmeli, kendisi de başında bulunmalıdır. Kurban kesen kimse muhakkak besmele çekmelidir. Kurban sahibi elini kurban kesenin eli üzerine koyupta beraberce keserlerse bu halde her ikisinin de besmelede bulunmaları lâzımdır. Aksi takdirde kurbanın eti yenmez.

d) KURBAN ETİNİN DAĞITIMI VE KURALLARI :

Kurbanın etinden zengin olsun, fakir olsun yiyebileceği gibi, zengin bin kimseye de hediye edilebilir. Kurbanın etinin üçe taksim edip, bir parçasını evine, diğerini zengin, fakir, akraba ve komşulara-

Üçüncü parçada durumunu belli eden veya etmeyen fakirlere hediye edilir.Kurban sahibinin maddi durumuna ve nafakasının temin etmek mecburiyetinde olduğu kimselerin azlık ve çoğunluğuna göre kurban etinden azık ta ayırabilir,hatta kalabalık bir aile reisi olan bir kimse için kurban etinin tamamını ailesine nafaka olarak alıkoy- masında bir mahzur yoktur.

Fakir olan bir kimse kurban bayramında satın alıp kestiği hayvan nın etinden kendisi yiyemeyeceği gibi ailesi akraba ve dostlarına da yedirmez.Çünkü kendisine vacip olmadığı halde kurban kesmesi onun için nezdirdir. Dolayısıyla kestiği bu hayvanın etinden bütününi fakirlere dağıtması lâzım gelir.

e) KURBAN KESEN KİMSENİN DIKKAT ETMESİ GEREKEN HUSUSLAR:

Kurbanı kesecek olan insanın bu işin ehli olması ve hay- vana eziyet vermeden sakatlanmadan kesebilmesi lâzımdır.Müslüman- lığın otuz iki şartını bilmesi,abdestli olması gerekmektedir.

Kurbanı kesecek olan şahıs keserken,kestinene;"vekilin olupta kurbanı keseyimmi?" diye üç kere sorar ve üç defa kes cevabını alırsa kurbanı dua okuyarak ve besmele çekerek keser.

Kurbanın yenmiyen kısımları bir çukur açılarak içine gö- mülür.Bunun sebebi köpeklerin bunlara dokunmamasıdır.Aksi takdirde günahdır.

AKİKA KURBANI :

" Bütün diğer kurbanlardan ayrı olarak kesilen bir kur- bandır.Bir çocuğun doğumundan yedi gün sonra kesilir.Şeriata göre bu gün yeni doğan çocuğa ad verilmesi,saçlarının kesilmesi,ve bir kurban kesilmesi, Bir oğlan için, iki koç,veya iki teke; bir kız için,bir koç veya teke. yedinci gün ihmal edilirse Akika daha sonrada kesilebilir. Hatta çocuk reşit olunça bunu bizzat yapabi- lir.Kurban etinin en büyük kısmı fakir ve muhtaçlara verilir.Eski âlimlerden bazıları Akika kesilmesini mecburi telâkki etmişlerdir; Abü Hanife ise,bilâkis bunu ihtiyari addetmiştir.

" Çocuğun o gün kesilen saçlarına da Akika denir,şeriat müminlere hiç olmazsa bu saçların ağırlığında altın veya gümüş ola- rak,sadaka dağıtılmasını emreder."

Akika kesilme adedi muhakkak müşrik Arap'lardan alın- mıştır.Peygamberin "Yeni doğan çocuğu için bir kurban kezmek iste- yen kesebilir" dediği rivayet olunur.Müşriklik devrinde çocuğun başına kurban kapı sürmek adetti.Bir rivayete göre,Peygamber müs- lümanlarında bu adedi yerine getirmelerine müsaade etmişti.

" Doughty'ya göre (Travels in Arabia Deserda,1,452), akika Arap çölünün en sık rastlanan kurban ayinlerinden biridir; fakat kız değil oğlan çocuk doğunca yapılır.Filhakika Mekke'de bir çocuğun 7. gününde umumiyetle koyunlar kesilir; fakat bunun Mekke'liler nazarında,akika adet ile bir alâkası yoktur. (43)

İstanbul'da ve memleketimizin bir çok yerlerinde bu adet vardır." İstanbul'da; doğumdan itibaren bir yaşına gelinceye kadar, hal ve vakti müsait olanlar çocukları için kurban keserler. Çocuk erkek ise iki, kız ise bir kurban kesilir. Buna akika kurbanı derler. Kesilen kurbanların hiç bir parçası evde bırakılmaz tanıdıklara ve yakınlara dağıtılır." (44)

" Ermenek'in Küçük Karapınar köyünde ise ölü defnedildikten sonra günahlarının affedilmesi için ya para fakire verilir. Veya kurban kesilerek fakir fukaraya dağıtılır, hep birlikte yenir. Ölü- nünde ruhu şad olur. Ruhuna değsin diye dua edilir."

" İşte böyle bir kurbanın taksimi için köyün hocası çağırılır; oda taksime başlar, bir besmele çektikten sonra:

Kellmelle hocanın evini belle,
But mut hocanın evini tut,
Çiğer miğer hocanın emeğine değer,
Bacam macak hocanın olacak, Karın marın
Karın marın hocanın olacak garın,
Sırd ile sağrı hocaya dosdoğru,
Karınaltı bacak bunuda hoca atmıyacak diyerek dağıtırmış." (45)

(44) Türk Folklor Araştırmaları. S.1957. S.93 : Sahife 1482,

(45) Batur Muzaffer: Türk folklor Araştırmaları S.1952. S.32. Sahife:498,
Ermenek'in Küçük Karapınar köyünden Hüseyin ÖZCAN'dan derlenmiştir.

S O N S Ö Z

İnsan bir takım psikolojik durumların etkisinde kalarak çevresindeki olayları anlamaya ve çözümlenmeye çalışır. Bunların yanı sıra geleneksel kültür öğelerinin koruyan topluluklarda daha da yoğun bir biçimde gelişen adet ve inanmaların getirdiği eylemler vardır ki çoğu kez olumsuz yanlarıyla halkın toplumsal ekonomik ve kültürel yaşantısını etkilemekte, zaten başlangıçta kendine yetmez ve çaresiz olan insan; bu çeşit eylemlerden dinsel yararlar ummaktadır.

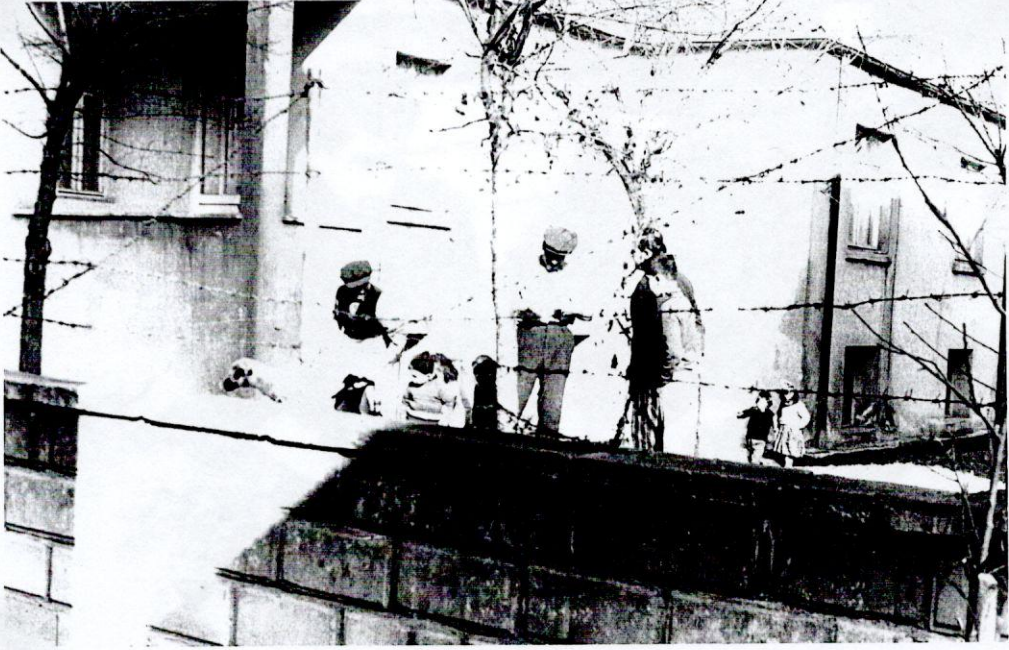
Oldukça yayan ve universal bir dağılışı gösteren kurbanda; hayatın çeşitli yerleriyle, yılların belirli günlerinde vaz geçilmez bir zorunlu görev olarak devam edebilmektedir. İnsanın yaşantısına girip onun geleceğini etkileyecek niteliktedir.

İnsanlar, Tanrılara kurban kesmek adak adamakla maneviyatlarını kuvvetlendirirler.

Kurban; geleneksel köy topluluklarında bir yerde prestiji meselesi olmakla beraber, bir yerde de sosyal dayanışmayı sağlar.

BİBLİYOGRAFYA :

- A.T. WENSINCK : " Kurban" İslâm Ansiklopedisi.S.1952
cüz.55
- AYNİ,Prof.Dr.Mehmet Ali : "Sami dinlerde mukaddes vergi,öşürler"
Darülfünun ilâhiyat Fak.Mec.İst.1926
S.81-109
- BATUR MUZAFFER : " Ölü gömüldükten sonra kurban"Hüseyin
ÖZCAN'dan derlenmiştir.Türk Folklor
araştırmaları.Mart 1952 S. 32,S.498
- BUDDA,Prof.A.Hilmi ÖMER : " Dinler tarihi" İst.1935 Vakit-Gazete
matbaası-Kütüphânesi C.I.
- BUDDA Prof.A.Hilmi ÖMER : " Sami dinlerde kurbanın mahiyet ve
faaliyeti" Darülfünun ilâhiyat Fak.
Mec.S.1929. S.88-102.
- DOĞAN,Dr.LÜTFÜ : " Adak Kitabı" Cami kültür Serisi No.7
- DOĞRUL,ÖMER RIZA : " Kur'anı Kerim" "Kurban"Cüz.17,Hac sü-
resi 22,Bölüm 5.3.544-545,C.II.
- DOĞRUL,ÖMER RIZA : " Kuran'ı Kerim" "Nuh ve İbrahim"Cüz:
23,Süre 37,3,702-703,Bölüm:3.
- HIRSCHBERG,W : Wörterburch der Völkerkunde
- SKHIMMEL,Prof.Dr.ANNEMARIE : " Dinler tarihine giriş" Ankara 1955
Ankara Üniversitesi ilâhiyat Fak.
Yayınları,Güven matbaası.
- SERDAROĞLU, AHMET : "Kurban hakkında Fitri hükümler"Diyamet
İşleri Başkanlığı dergisi.
- TANJU,Doç.Dr.HİKMET : "Ankara ve çevresinde adak ve Adak yer-
leri" Ankara Üniversitesi,ilâhiyat
Fak.yayınları.Ankara Üniversitesi Bas-
ımevi 1967 S.1-142.
- TUYNBOLL TH.W. : "Akika kurbanı"İslâm Ansiklopedisi,
S.1950,C.I.S.247-248
- UYGUNER,MUZAFFER : " Kandıra'da kurban bayramı" Türk Folk-
lor araştırmaları,S.1958,S.109.Sahife
1741.

Resim 1- Kesilmeye götürülen kurbanlık bir koyun.

Resim 2- Kesilmeye hazır bir keçi.

Resim 4- Kurbanın kestilmeye başlanması

Resim 3- Kestilmeden evvel bismele çekilirken

Resim 5- Kurban kesilirken

Resim 6- Kurbanın başının gövdeden ayrılması.

Resim 8- Kurbanın ayağının sırtı-
ye hazırlanmak için delinmesi.

Resim 7- Kurbanın derisinin sırtına hazırlanması.

Resim 9- Kurbanın ŐŐirilmesi.

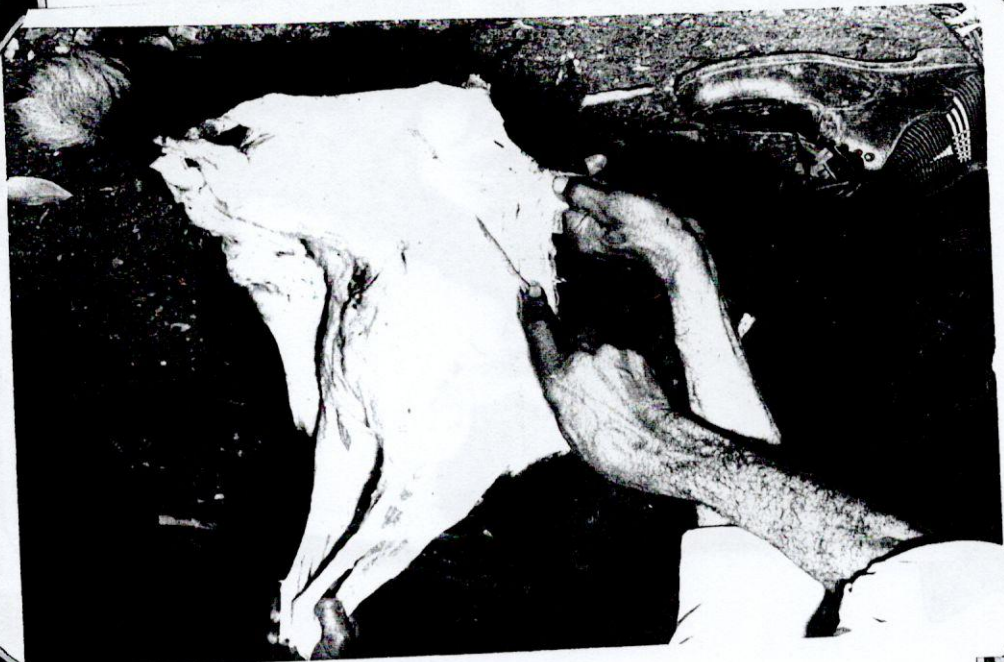

Resim 10- ŐŐirilmiŐ ve görülmeye hazır bir kurban.

Resim 12-Kurbanın ağaca asılarak derisinin yüzülmesi.

Resim 11- Derisinin yüzülmesi.

Resim 13- Derisinin yüzülmesi.

Resim 14- Kurbanın iç organlarının çıkarılması.

